

Univerzita Hradec Králové
Ústav sociální práce

**Problematika financování pobytové sociální
služby v Semilech**

Diplomová práce

Autor: Bc. Radka Hamáčková
Studijní program: N6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor: Sociální práce
Vedoucí práce: PhDr. Martin Smutek, Ph.D.

Hradec Králové

2016

Zadání diplomové práce

Autor: Bc. Radka Hamáčková

Studium: U143

Studijní program: N6731 Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální práce

Název diplomové práce: **Problematika financování pobytové sociální služby pro seniory v Semilech**

Název diplomové práce AJ: Problems of funding of residential social care for seniors in Semily

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce se bude zabývat problematikou úhrad za pobytové sociální služby pro seniory s důrazem na takové uživatele, kteří nemají dostatečné finanční prostředky na zaplacení úhrad za pobytovou službu. V teoretické části bude popsán systém výplaty starobních důchodů, seznámení s výší a složením platby úhrad za pobytové sociální služby pro seniory a také bude uveden postup, jak by se měly řešit situace (dle legislativních norem), pokud uživatel nemá dostatek finančních prostředků na zaplacení úhrad za službu. V empirické části bude práce zaměřena na ukázkou vývoje nedostatku finančních prostředků uživatelů pobytové sociální služby v Semilech a bude se zabývat tím, jak je možné tento problém do budoucna řešit. Záměrem práce je analyzovat vývoj a dosavadní stav a nastítnit budoucí vývoj situace financování pobytové sociální služby v Semilech a pomocí interview s odborníky na dané téma navrhnout změny vedoucí ke zlepšení situace. V práci bude použita metoda analýza statistických dat, sekundární analýza dokumentů a polostrukturovaného rozhovoru.

ČESKO. Úplné znění zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů. ČESKO. Úplné znění zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. MATOUŠEK, Oldřich a kol. Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-310-9.

Garantující pracoviště: Katedra sociální práce a sociální politiky,
Ústav sociální práce

Vedoucí práce: PhDr. Martin Smutek, Ph.D.

Oponent: JUDr. Olga Sovová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 28.1.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 19. 3. 2016

Bc. Radka Hamáčková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu PhDr. Martinu Smutkovi, Ph.D. za vedení práce a věcné připomínky, všem účastníkům výzkumu za jejich čas, ochotu a upřímnost.

Abstrakt

HAMÁČKOVÁ, Radka. *Problematika financování pobytové sociální služby v Semilech*. Hradec Králové, 2016. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové, Ústav sociální práce.

Diplomová práce se věnuje problematice starobních důchodů a úhrad za pobyt v sociálních službách pro seniory. Téma důchodů se stává stále závažnějším, neboť populace stárne a porodnost klesá. Brzy nastane doba, kdy státní důchod nevystačí ani na pokrytí základních potřeb, natož na zaplacení za pobyt v zařízení sociálních služeb. Úhrady totiž z důvodu vysokých nákladů rostou rychlým tempem. Proto by si měli zejména mladí lidé v produktivním věku tvořit nemalou finanční rezervu, která je ve stáří zajistí.

Teoretická část práce se zprvu věnuje vymezení základních pojmů a vývoji sociálního pojištění až do současnosti, dále se zaměřuje na nedávnou důchodovou reformu a demografický vývoj, který výrazně ovlivňuje změny v důchodovém systému České republiky. Závěr této části je věnován financování pobytových sociálních služeb pro seniory.

V empirické části práce je sledován vývoj výše starobních důchodů uživatelů pobytové sociální služby pro seniory a výše úhrad za pobyt v daném zařízení a je nastíněn možný budoucí vývoj těchto faktorů. Pomocí polostrukturovaných rozhovorů jsou následně navrženy změny, které by neúnosnou situaci mohly zlepšit.

Klíčová slova: starobní důchod, úhrada za pobyt, pobytová sociální služba, náklady za službu, zajištění na stáří.

Abstract

HAMÁČKOVÁ, Radka. *Problems of funding of residential social care for seniors in Semily*. Hradec Králové, 2016. Diploma thesis. University of Hradec Králové, Department of Social Work.

This Diploma thesis deals with the issue of pensions and payments for residential social services for the elderly. The topic of pensions is becoming more serious as the population grows older and birth rates are falling. Soon there will be times when the state pension is not enough even to cover their basic needs, let alone to pay for their accommodation within social services. The financial costs of care are growing rapidly, therefore people of working age should consider planning financially for their retirement.

Firstly, the theoretical part is devoted to defining the basics concepts and the historical development of social insurance until the present day. It will focus on the recent pension reform and demographic changes, which significantly affect the pension system in the Czech Republic. The end of this part focuses on the funding issues for residential care.

In the practical part, the difference between the state pension contributions and the overall costs of residential care is observed. Future projections of these factors are then considered. Proposed solutions, based on real world case studies are suggested to attempt to improve the situation.

Keywords: state pension, payment for the accommodation, residential care services, the cost of service, provision for old age

Obsah

Úvod.....	1
1 Vznik a vývoj sociálního pojištění	4
1.1 Základní pojmy sociální politiky.....	4
1.2 Historie sociální politiky	7
1.3 Historie sociální politiky a sociálního pojištění na území České republiky.....	9
2 Současný systém sociálního pojištění	15
2.1 Současný systém důchodového pojištění	15
2.2 Důchodová reforma.....	18
2.3 Důsledky demografického vývoje v ČR	19
3 Finanční situace seniorů a zajištění ve stáří	24
3.1 Příjmy a finanční situace seniorů	24
3.2 Možnosti zajištění na důchod.....	26
4 Financování pobytových sociálních služeb pro seniory	28
4.1 Pobytové sociální služby pro seniory.....	28
4.2 Financování pobytových sociálních služeb pro seniory.....	29
4.3 Sociální služby Semily	31
5 Empirická část práce	35
5.1 Formulace výzkumných cílů	35
5.2 Zvolené metody a techniky	36
5.3 Popis realizace výzkumného šetření.....	39
5.4 Charakteristika nositelů informací (informantů).....	40
6 Interpretace zjištěných poznatků.....	41
6.1 Dílčí výzkumná otázka č. 1	41
6.2 Dílčí výzkumná otázka č. 2	45
Závěr	53
Seznam literatury	56
Seznam tabulek	60
Seznam grafů a obrázků	60
Seznam příloh.....	60

Úvod

Stáří, stárnutí a finanční zajištění seniorů je velké téma, které z různých úhlů pohledů plní stránky novin každý den. Stále častěji se mluví o mezigenerační solidaritě, na které je vystavěn princip sociálního pojištění, kdy lidé v produktivním věku odkládají část svého příjmu, ze kterého jsou mimo jiné hrazeny starobní důchody. Seniori zcela oprávněně volají po zvyšování důchodů, aby z nich pokryli veškeré náklady, na straně druhé do státní kasy v horizontu pár desítek let bude putovat stále méně prostředků pro tyto účely. Přihlídneme-li k dalším faktům, jako je prodlužování délky dožití a hranice věku odchodu do důchodu, vzniká nám problematika obrovských rozměrů. Seniorů, zvláště těch, co budou závislí na některé pobytové sociální službě, bude přibývat, prostředků ze státního rozpočtu ubývat a náklady na zajištění důstojného života ve stáří budou stále narůstat. Jak tedy vyřešit tuto spleť situací, kdy státní důchody budou klesat a náklady za služby se budou zvyšovat, je téma číslo jedna pro nejednoho politika či politickou stranu.

Hlavním cílem práce je zmapovat vývoj růstu starobních důchodů v Sociálních službách Semily za období od roku 1998 do roku 2014, porovnat ho s vývojem růstu úhrad za pobyt v Sociálních službách Semily za stejné období a navrhnout případné změny ke stabilizaci situace seniorů.

Aplikačním cílem práce je pomocí zjištěných informací o problematice snižování státních důchodů a zvyšování nákladů na pobytovou sociální službu navrhnout změny vedoucí ke zlepšení situace.

S problematikou starobních důchodů se setkávám téměř pravidelně již od počátku studia na vysoké škole. Nejenže jsem absolvovala kurzy finanční gramotnosti, kde se spoření na důchod rozebíralo velmi často, ale také jsme měla prarodiče, kteří s výší svých důchodů bojovali. Po získání bakalářského stupně vzdělání jsem začala se seniory pracovat v pobytových sociálních službách, a tak se téma důchodu a úhrad za pobyt v zařízení stalo mým denním chlebem. Bohužel se v praxi čím dál častěji setkávám s tím, že seniori nemají dostatečný příjem, aby uhradili celou částku za pobyt u nás v zařízení. Nastává tak chvíle, kdy se řeší, co bude dál.

Každý den posloucháme zprávy o tom, jak naše společnost stárne, jak klesá porodnost a jaké problémy to pro nás do budoucna znamená. Téma stáří a situace s ním spojené jsou čím dál aktuálnější a zaměstnávají spoustu lidí. Zvyšování nákladů za lůžko

v pobytových sociálních službách pro seniory je čím dál rychlejší, navíc do budoucnosti se bude státní důchod snižovat. Vystává tedy otázka, jak dlouho je ještě tento stav udržitelný a jak můžeme situaci zlepšit či změnit?

V teoretické části práce se budu věnovat vymezení základních pojmů v oblasti sociální politiky a sociálního pojištění včetně popisu jejich historie a vývoje, protože historický vývoj v naší zemi podle mého názoru přímo ovlivnil situaci, v jaké se důchodový systém nachází dnes. Jistě měl přímý dopad i na důchodovou reformu, která nedávno proběhla v České republice. A právě na důchodovou reformu bude moje pozornost směřována v další kapitole, kde budou také ukázány důsledky demografického vývoje v České republice, které se přímo dotýkají problematiky výše důchodů. Následně ve třetí kapitole budu rozebírat finanční situaci seniorů, uvedu některá aktuální čísla, jako například výši důchodů, ale také se zaměřím na to, jak se na stáří připravit po ekonomické stránce, což by měl být, jak se domnívám, hlavní dopad důchodové reformy. V další kapitole se budu věnovat pobytovým sociálním službám pro seniory obecně a také úhradám a nárůstu nákladů za lůžko v pobytových službách pro seniory. Na závěr teoretické části práce bude představeno zařízení Sociální služby Semily, kde bude také provedeno výzkumné šetření. V rámci představení zařízení bude nastíněna problematika nedostatku finančních prostředků uživatelů na uhrazení služby a pro porovnání bude uvedena i nákladovost služby za lůžko pro zařízení.

V empirické části práce se budu věnovat vývoji výše státního starobního důchodu a úhrady za pobyt v Sociálních službách Semily. V druhé fázi této části budou interpretovány výsledky rozhovorů s povolanými pracovníky, kterých se problematika přímo dotýká. Obsahem těchto rozhovorů bude názor oslovených na současný systém důchodového pojištění a navržení případných změn.

Problematika sociálního pojištění, státních důchodů a finančního zajištění na stáří byla již v rámci Univerzity Hradec Králové v závěrečných pracích rozebírána mnohokrát. Tyto práce se však věnovaly spíše obecně důchodové reformě, hmotnému zabezpečení seniorů, popřípadě se jednalo o komparativní práce, které porovnávaly systém sociálního pojištění v České republice a na Slovensku. Tuto diplomovou práci však pokládám za jedinečnou v tom, že je zaměřená na dosavadní vývoj růstu důchodů a cen za služby a navrhne změny, které by měly vést ke zlepšení situace seniorů využívajících pobytovou sociální službu.

Tato diplomová práce je určena zejména vedení a sociálnímu úseku Sociálních služeb Semily, ale i ostatním osobám a institucím, kterých se problematika důchodového systému přímo týká, neboť mohou v navrhovaných řešeních nalézt inspiraci, jak situaci seniorů zlepšit.

1 Vznik a vývoj sociálního pojištění

Ve své diplomové práci se budu věnovat problematice financování sociálních služeb pro seniory. Jelikož jde o staré lidi, téma se hodně dotýká důchodů. Proto bych se v první části práce chtěla věnovat sociálnímu pojištění, což je jeden ze tří základních pilířů sociálního zabezpečení. V této kapitole vysvětlím některé základní pojmy týkající se sociálního pojištění a celkově sociální politiky tak, jak jim rozumím, a dle definic, které jsou mi nejbližší. Protože si myslím, že je důležité dívat se do historie, abychom pochopili aktuální situaci a nastavení sociální politiky, zaměřím se dále i na vznik a vývoj sociálního pojištění ve světě a u nás, na území České republiky.

1.1 Základní pojmy sociální politiky

Sociální zabezpečení je součástí sociální politiky a slouží k uskutečňování jejích cílů. Můžeme sociální zabezpečení chápat jako soubor institucí a opatření sloužící k předcházení, zmírňování či odstraňování sociálních událostí občanů, které určí stát. (Krebs, 2007)

Sociální události jsou nazývané také jako sociální rizika a mezi jejich základní charakteristiky patří to, že je taková tíživá situace spojená s nepříznivým ekonomickým dopadem, veřejným zájmem na poskytnutí pomoci a je s nimi spojený vznik, změna nebo zánik práv a povinností v oblasti sociálního zabezpečení. Za hlavní sociální události jsou dle Krebse (2007) považovány zejména nemoc, úraz, invalidita, stáří, těhotenství, narození dítěte a další.

Sociální zabezpečení je v různých zemích chápáno jinak nebo alespoň oblasti, kterých se týká, jsou odlišně vymezené. V České republice je realizováno pěti formami, a to poradenstvím, ochranou, azylem, dávkou či službou. Systém sociálního zabezpečení tvoří tři základní pilíře – sociální pojištění, státní sociální podporu a sociální pomoc. V prvním pilíři, sociálním pojištění, si občané odkládají část svého příjmu na budoucí nejistou událost. Jedná se o vyjádření odpovědnosti sám za sebe, odkládáme si do dvou systémů sociálního pojištění, tedy pojištění důchodového a nemocenského. Druhý pilíř, státní sociální podpora, má za cíl podpořit rodiny při zabezpečení státem uznaných sociálních situací. Dávky druhého pilíře jsou hrazeny ze státního rozpočtu a vyplácí je úřady práce. Poslední pilíř, sociální pomoc, je realizován na základě principu solidarity a jeho cílem je uchránit občany před stavem nouze. Dávky systému sociální pomoci

jsou také vypláceny úřady práce. Mezi pilíři sociálního pojištění a státní sociální podpory se zmiňuje politika zaměstnanosti. (Krebs, 2007)

Již jsem uvedla, že sociální zabezpečení je součástí sociální politiky. Myslím tedy, že by bylo dobré definovat i pojem sociální politika. To však není vůbec snadné. Každý autor totiž chápe sociální politiku trochu jinak a jinak ji vymezuje. Já osobně se nejvíce přikláním k definici Igora Tomeše, který sociální politiku definuje jako: „(...) *soustavné a cílevědomé úsilí jednotlivých sociálních subjektů o změnu nebo o udržení a fungování svého nebo jiného sociálního systému.*“ (Tomeš, 2001, str. 20). Sociální politika se orientuje na člověka a její součástí je politika rodinná, vzdělávací, zdravotní a bytová. Dovolím si tvrdit, že sociální politika a sociální zabezpečení jsou v dnešní době jedny z nejdůležitějších odvětví, na které se stát soustředí. Už jenom prostý fakt, že všichni jsme součástí těchto systémů – ať už aktivními, či pasivními subjekty či objekty mluví za vše. Sociální rizika a sociální jistoty jsou velice častým, ne-li vůbec nejčastějším, tématem na předvolebních propagačních akcích.

Použila jsem výrazy subjekty a objekty sociální politiky, bylo by tedy na místě tyto pojmy definovat. Objekty sociální politiky jsou dle Krebse (2007) ti, na které jsou opatření sociální politiky orientována. Mohou jimi tedy být všichni občané (v širším slova smyslu) nebo jen určitá část obyvatelstva, cílová skupina, na kterou se dané opatření vztahuje. Subjekty sociální politiky jsou pak ti, kteří naplňují cíle sociální politiky, respektive skrz ně jsou cíle naplňovány. Subjekty pak jsou stát a jeho orgány, zaměstnavatelé, odbory, obce, místní komunity, církev, občanská sdružení atd. Subjekty sociální politiky však mohou být i samotné domácnosti a jednotliví občané. V poslední době je trendem vědomé posilování úlohy nestátních netržních subjektů a je kladen důraz na pluralitu subjektů. Měly by na sebe vzájemně navazovat a doplňovat se.

Sociální politika má nástroje, kterými je realizována. Jedná se především o právo, které určuje podmínky a vztahy jednotlivců i institucí. Důležité je poukázat na to, že v poslední době je pro nás velice důležité právo nadnárodní, protože jsme součástí mnoha mezinárodních organizací. Dále se jedná o ekonomické nástroje, kam řadíme všechny nástroje vedoucí k přerozdělování zdrojů, aby bylo dosaženo cílů. Nemůžeme opomenout ani sociální programy, které obsahují cíle a způsoby, jak jich dosáhnout; Potůček (1995) dále definuje nátlakové akce, jako jsou například stávky, demonstrace či petice. Dalším nástrojem jsou hromadné sdělovací prostředky, které zejména v dnešní

době získávají na důležitosti, protože dokážou ovlivnit opravdu velkou spoustu lidí i institucí. A jako poslední nástroj jmenuje Potůček organizační struktury, neboli to, jak jsou jednotlivé instituce veliké, jak se člení, zda jsou centralizované či decentralizované a podobně.

Krebs (2007) k těmto nástrojům ještě dodává, že zde hraje významnou roli hledisko času, a tak by sociální politika měla pracovat alespoň se dvěma základními nástroji, a to se sociální doktrínou a s programem. Sociální doktrína je jakási dlouhodobá směrnice vyjadřující směr a orientaci sociální politiky, program by pak specifikoval doktrínu v kratších časových úsecích, jedná se tedy o techniku či způsob dosahování cílů.

Několikrát jsem již zmínila cíle sociální politiky. O co se tedy jedná? Již z definice sociální politiky se dá říci, že obecným cílem je „*zdokonalování životních podmínek lidí a rozvoj osobnosti člověka*“. (Krebs, 2007, str. 37) Tento obecný cíl je pak naplňován opatřeními dílčích politik, samozřejmě s užitím základních principů sociální politiky. Mezi ně patří princip sociální spravedlnosti, princip sociální solidarity, princip subsidiarity a princip participace.

Pojem spravedlnost je velice relativní a subjektivní. Co je spravedlivé pro jednoho, nemusí být spravedlivé pro druhého. Neexistuje definice toho, co je a co není sociálně spravedlivé, ale tuto hodnotu nemůžeme vynechat. Většina autorů se shoduje na tom, že při rozhodování o tom, co je či není spravedlivé, záleží na konkrétní sociální situaci. Macek (1925) stanovuje tři hlediska sociální spravedlnosti, dle kterých bychom se mohli v dané situaci orientovat. Jedná se o zásadu „každému stejně“, „každému podle jeho potřeb“ a „každému podle jeho zásluhy“. K těmto třem zásadám však dodává, že vždy je třeba držet se „zásady života“, kdy bychom měli zvolit vždy takové řešení, které bude znamenat co největší štěstí pro co nejvíce lidí. (in Krebs, 2007)

Solidaritou můžeme dle Tomeše (2014) rozumět vzájemnou podporu, soudržnost nebo také porozumění. Můžeme rozlišit solidaritu dobrovolnou a povinnou, která je organizovaná státem. V moderních společnostech se princip solidarity uskutečňuje především redistribuční politikou.

O principu subsidiarity se hovoří čím dál více v souvislosti s tím, že je stále více kladen důraz na jednotlivce a jeho individuální vlastnosti, které je povinen užívat ke svému prospěchu a prospěchu svých blízkých. Znamená tedy to, že si je každý povinen nejdříve pomoci sám, za použití vlastních možností a sil, teprve potom přichází řada na

rodině a stát by měl být až jako poslední. Právě princip subsidiarity je, řekla bych, zejména v problematice důchodů a pobytových sociálních služeb pro seniory v posledních letech velice používaným principem, starým lidem často nezbyvá nic jiného, než se obrátit na svoji rodinu. (Krebs, 2007)

Princip participace označuje účastenství obyvatel na realizaci cílů sociální politiky. Tomeš (2014) uvádí, že se jedná o účasti na financování sociální politiky, při výběru způsobů uspokojování potřeby a také na řízení sociálních institucí.

Sociální politika má pět funkcí, které se vyvíjely v čase dle situace v jednotlivých zemích. Základní funkce dle Žižkové (1995) jsou ochranná a rozdělovací, za odvozené pokládáme funkci homogenizační, stimulační a preventivní. V ochranné funkci jde zejména o odstranění důsledků sociálních událostí, jako je například nezaměstnanost, nemoc, atd. Rozdělovací a přerozdělovací funkce je v současnosti asi nejvýznamnější. Jedná se o to, že se přerozděluje to, co už bylo nespravedlivě rozděleno trhem. Tato funkce je tedy spojena s řešením nerovností. Funkce homogenizační je s funkcí rozdělovací úzce spojena, neboť zde jde o to, aby bylo dosaženo větší stejnorodosti v uspokojování základních životních potřeb. Stimulační funkce má za úkol podporovat žádoucí sociální jednání a poslední, preventivní funkce, se snaží předcházet nepříznivým sociálním situacím, jako jsou chudoba, nezaměstnanost, atd.

1.2 Historie sociální politiky

Člověk má v sobě hluboko zakotvenou potřebu bezpečí a jistoty. Můžeme tak sledovat určité prvky zajišťování sociálního bezpečí již od počátku civilizace. V té době se tato potřeba jistoty uskutečňovala vzájemnou pomocí, která byla naprosto přirozená a založená na rodové a kmenové pospolitosti. Ovšem zárodky sociální politiky můžeme spatřovat až s příchodem dělby práce, kdy se začínaly vytvářet majetkové rozdíly mezi lidmi. (Krebs, 2007)

Již ve starověku se poskytovala pomoc vdovám a sirotkům, chudým či válečným vysloužilcům. Tato pomoc však nebyla poskytovaná státem, byla spíše nahodilá a většinou jednorázová. Ve středověku sílila neorganizovaná péče o chudé, kdy se na péči nejčastěji podílela církev a šlechta. Na našem území vznikaly zájmové spolky a cechy, zakládaly se různé podpůrné bratrské pokladny apod. Všechny tyto podoby pomoci se snažily zmírnit nejzávažnější sociální problémy středověku, kterými bylo bezdomovectví (jakožto důsledek válek), tuláctví, žebrota a krádeže. Tyto formy

nežádoucího chování neustále rostly a bylo zapotřebí, aby se do řešení zapojoval stát. Jeho role byla však pouze okrajová a pomoc poskytovaly především církve, jak jsem již zmiňovala výše v textu. (Krebs, 2007)

Výrazný zlom v historii sociální politiky nastal v novověku, kdy se datuje vznik kapitalismu, tedy tržního hospodářství. To znamenalo výrazné prohlubování rozdílů mezi lidmi a růst sociálních problémů. V této době také vzniká dělnictvo, což jsou svobodní občané, kteří tvoří základ pro růst ekonomické síly státu. Z toho důvodu se opatření sociální politiky čím dál více vztahovala na pracovní a životní podmínky právě dělnictva. Čím dál více se na realizaci sociální politiky podílí stát. V 19. století se postupně přijímají zákony, které řeší bezpečnost práce a hygienické podmínky na pracovišti. Dále vznikají živnostenské řády, které se zabývají zaměstnáváním mladistvých, obsahem pracovních smluv atd., postupně vzniká systém sociálního pojištění a výrazně roste úloha státu. Na konci 19. století se postupně formuje státní sociální politika. V Německu byla v 80. letech přijata Bismarckova sociální opatření (zdravotní, důchodové a úrazové pojištění), kterými se později inspirovaly i další země. Dále například v Basileji vznikl Mezinárodní ústav práce a v Rakousku-Uhersku vznikla Společnost pro ochranu práce, která rozvíjela státní sociální politiku, podporovala dělnictvo a později i zaměstnance a úředníky ve zkvalitňování jejich životních situací, a to prostřednictvím organizované svépomoci, kterou byly například odbory. Tato sociální opatření byla však velice nákladná a největší tíhu nesla střední vrstva, proto se postupně rozvíjela hnutí proti sociálním reformám. Ta ale byla brzy přerušena první světovou válkou. (Krebs, 2007)

První světová válka s sebou přinesla nárůst sociálních problémů a z toho důvodu rostl význam sociální politiky organizované státem. Nejzávažnějšími problémy, které válka přinesla, byly například rodiny, které neměly živitele, podvýživa, choroby, vysoká inflace, nedostatek pracovních míst a bytů atd. V roce 1919 se ve Washingtonu konala mezinárodní konference práce, kde byla přijata různá opatření týkající se pracovních předpisů. Jednalo se zejména o přijetí osmihodinové pracovní směny, o předpisech pro ochranu práce, péči o nezaměstnané, podporu v těhotenství, dovolenou apod. Ovšem tato opatření se realizují postupně a v každé zemi trochu odlišně vzhledem k její politické a ekonomické situaci. Ve 30. letech však přichází krize, která ukázala, že

svobodná hra trhu není schopná vytvořit vhodné podmínky, proto stále sílí role státu, který se tak postupně stává zásadním subjektem sociální politiky. (Krebs, 2007)

Po ukončení druhé světové války se ve většině evropských států tvoří tzv. sociální stát (welfare state). Jakýsi předchůdce sociálního státu se vytvářel již od 80. let 19. století, který byl spojen s Bismarckovou reformou. Jeho vývoj urychlila krize ve 30. letech, kdy dochází k upevňování myšlenek sociálního státu. Ovšem základy moderního welfare state byly položeny právě po druhé světové válce. Zasadil se o to zejména William Henry Beveridge, který v roce 1942 předložil zprávu, ve které zkonstruoval integrovanou soustavu sociálního pojištění. Tento systém zajišťoval ochranu „od kolébky do hrobu“, a to hlavně vznikem existenčního minima, Národní zdravotní služby, politikou plné zaměstnanosti, příspěvky v nezaměstnanosti, rozvojem školství a příspěvky na bydlení. (Večeřa, 2001)

V 60. letech a na počátku 70. let rostla životní úroveň, toto období začalo být nazýváno „zlatými léty“. Rostla zaměstnanost žen, čímž však postupně docházelo k nižší porodnosti. Podmínky, které panovaly, vedly ke vzniku zahálčivé střední třídy. Toto období položilo základ pádu, který přišel záhy. Ropné šoky v 70. letech vyvolaly hospodářskou a fiskální krizi, která poté přinesla i krizi sociálního státu, kdy rostla nezaměstnanost a stoupaly veřejné výdaje. Můžeme říci, že z krize se sociální státy dostávají neustále, dochází k tzv. rekonceptualizaci sociálních států. Redukují se sociální programy, hledají se nové mechanismy welfare state a dochází k reformulaci obsahu a činností sociálního státu. Sociální stát má totiž svá pozitiva, a proto musí být zachován. Mezi tato pozitiva patří zejména to, že přispívá k vyšší zaměstnanosti, podporuje stabilitu ekonomiky, snižuje sociální nerovnost, vytváří pocit bezpečí, podporuje sociální konsenzus, apod. Ovšem je nutné změnit určité zaseté programy, které jsou příliš nákladné a nejsou efektivní. (Večeřa, 2001)

1.3 Historie sociální politiky a sociálního pojištění na území České republiky

Historie a vývoj sociální politiky a sociálního pojištění na území České republiky jsou trochu specifické, stejně jako v jiných zemích. Počátky jsou však velice podobné jako jinde. Můžeme tedy konstatovat, že ve středověku se jednalo spíše o chudinskou péči zajišťovanou zejména církvemi, která byla spíše jednorázového charakteru a náhodná. V 16. - 19. století se tato chudinská podpora dostala pod křídla obcí, které na základě domovského práva musely povinně pečovat o své chudé. Zejména v 19. století se

sociální zabezpečení postupně rozvíjí a rozšiřuje se i okruh osob, kterým byly přiznány penze a další dávky (od vojenských důstojníků a státních úředníků k soudcům a učitelům). Ve druhé polovině 19. století ke starobním důchodům přibýly dávky v nemoci a v invaliditě a pozůstalostní důchody. Postupně se začaly tvořit i zákony upravující oblast sociálního pojištění a zabezpečení. Stěžejní byl zejména rok 1887, kdy vešel v platnost zákon o povinném úrazovém pojištění a zákon o povinném nemocenském pojištění. Dále vzniká samostatný systém sociálního pojištění vyšších úředníků pracujících v soukromém sektoru a příslušníků svobodných povolání. Zemědělci, lesní dělníci a také samostatně hospodařící osoby nebyli pojištěni ze zákona, záleželo pouze na jejich svobodné volbě (popřípadě na volbě jejich zaměstnavatele), zda si pojištění budou platit, či nikoliv. (Potůček, 1995)

Další období ve vývoji sociální politiky a sociálního zabezpečení, které stojí za to zmínit, bylo období první republiky. Prezident Tomáš Garrigue Masaryk hluboce cítil se sociálně slabými a sociálními otázkami se velice zabýval, což dokazují i jeho díla. Sociální politika v Československu byla v tomto období v popředí světového vývoje. Mohu zmínit naše tehdejší významné teoretiky, kterými byli například Karel Engliš či Josef Macek. Dokonce jsme měli vysokou úroveň sociálního zákonodárství, které upravovalo podporu v nezaměstnanosti, osmihodinovou pracovní dobu, penze válečným invalidům a jejich pozůstalým nebo ustanovovalo minimální sociální péči a zřizovalo Ústřední sociální pojišťovnu. V roce 1924 proběhla reforma nemocenského pojištění, kdy bylo zavedeno invalidní a starobní pojištění dělníků v soukromém sektoru. V roce 1925 pak vznikl nárok na dovolenou nejen pro úředníky, ale i pro dělníky a ve stejném roce vznikl zákon o pojištění samostatně hospodařících osob (ten byl však realizován až v roce 1934). Bohužel však sociální reforma, která měla rozšířit sociální pojištění pro co nejvíce obyvatel a proti co možná nejvíce sociálních rizik, byla zpomalena krizí ve 30. letech a následně i druhou světovou válkou. (Potůček, 1995)

Velmi specifické období u nás nastalo po druhé světové válce, a to v období socialismu, kdy byl v roce 1948 přijat zákon o národním sociálním pojištění. Byly tak sjednoceny pojišťovací soustavy, pojištění bylo rozšířeno o další skupiny obyvatel, vznikla Ústřední národní pojišťovna fungující na fondovém principu (příspěvky byly hrazeny zaměstnanci, zaměstnavateli i státem). V 50. letech byl však tento fondový princip zrušen a veškerý majetek pojišťovny zestátněn. Peníze na sociální zabezpečení byly od

této doby přerozdělovány přes státní rozpočet. Dále vznikl Úřad důchodového zabezpečení a typickým znakem této doby byla uměle udržovaná plná zaměstnanost. Všichni občané byli povinni pracovat, ale ne všichni dostali takovou možnost, za což byli často trestáni. V roce 1957 proběhla reforma národního pojištění, která mimo jiné přinesla i to, že se výše dávek odvozovala od výše platu a délky a kategorie zaměstnání. Po této velké reformě probíhaly jen drobné průběžné změny. Nebyla například zavedena valorizace důchodů, ty byly pouze občas jednorázově zvyšovány, a v 70. letech byla rozšířena podpora rodinám s dětmi. (Potůček, 1995)

Změny nastávají až po sametové revoluci, kdy dochází k demokratizaci institucí, najednou existuje pluralita politických stran, nezávislé soudnictví a svoboda tisku. Se svobodou přichází také podpora volného trhu a změny ve vlastnictví, kdy se preferovalo soukromé vlastnictví formou restitucí a privatizací. Federálním ministerstvem práce a sociálních věcí byl vypracován scénář sociální reformy. Hlavními body byla aktivní politika zaměstnanosti, liberalizace a pluralita systému sociálního zabezpečení, který by zahrnoval povinný systém sociálního pojištění, státní sociální podporu a sociální pomoc, a vznik záchranné sociální sítě. Sociální politika se bude realizovat podle principů solidarity a subsidiarity. Začala se více řešit adresnost dávek tak, aby se dostalo pomoci skutečně potřebným. Byla zrušena povinnost pracovat a také byl zrušen státní monopol v sociálních službách. Každá akce má ale samozřejmě svou reakci. Důsledky těchto změn byly následující: snižovala se životní úroveň, což znamenalo reálné ohrožení chudobou; rozšiřovaly se skupiny obyvatel bez domova, dlouhodobě nezaměstnaní, drogově závislí, atd. Zkrátka svoboda, která byla lidem dána, si vybírala svoji daň v podobě velké odpovědnosti, kterou má nyní každý sám za sebe a za svoji rodinu. (Potůček, 1995)

Co konkrétně obsahovala reforma sociálního pojištění? Sociální pojištění se stalo povinným pro všechny výdělečně činné obyvatele a je garantované státem. Nad základní pojištění existuje i možnost kolektivního či individuálního připojištění díky doplňkovým důchodovým systémům. Vznikla i možnost pro občany zvýšit své příjmy formou spoření nebo například nákupem cenných papírů. V roce 1993 platil 27% na sociální pojištění zaměstnavatel (3,6% nemocenské, 20,4% důchodové pojištění a 3% státní politika zaměstnanosti), 9% zaměstnanec (1,2% nemocenské, 6,8% důchodové pojištění a 1% státní politika zaměstnanosti) a osoby samostatně výdělečně činné (dále

jen OSVČ) odváděly celých 36% z vyměřovacího základu samy. Důležitým krokem bylo i zvýšení věkové hranice odchodu do důchodu, která byla nyní stanovena na 60 – 65 let. (Potůček, 1995)

Zásadní krok přišel v roce 1995, kdy byl přijat zákon o důchodovém pojištění (155/1995 Sb.) a zákon číslo 160/1995 Sb., kterým se mění a doplňují některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o důchodovém pojištění. Tyto zákony se nesou v duchu respektu k rozvoji soukromého sektoru, rostoucí nerovnosti v příjmech a mnohem větší odpovědnosti občanů. Je však nutné uvědomit si důsledky demografických změn, které nepříznivě ovlivňují důchodový systém založený na průběžném financování. Díky prodlužování délky života čerpají důchodci ze systému sociálního pojištění delší dobu a navíc roste počet důchodců a snižuje se počet občanů v produktivním věku, kteří by do systému odváděli peníze. (Žižková, 1995)

Z těchto důvodů se objevují doporučení, aby se více podporovaly systémy spoření do soukromých důchodových fondů či prostřednictvím životních pojištění než povinný důchodový systém založený na průběžném financování. Jak říká Žižková (1995), problémem je, že tato transformace není možná ihned. Je nutné nejméně 10 let garantovat příjmy z povinného důchodového systému a teprve pak postupně snižovat tuto garantovanou částku, protože pak už bude navyšována výnosy ze soukromých spoření.

Nastaly také změny ve financování důchodového zabezpečení. Dříve se realizovalo prostřednictvím státního rozpočtu, což bylo netransparentní, utužovala se paternalistická role státu a vytrácel se prvek odpovědnosti občana za sebe samotného. Nově se tak zavedl příspěvek na sociální zabezpečení a státní politiku zaměstnanosti a oddělilo se tak financování od státního rozpočtu. Byl vytvořen samostatný veřejnoprávní fond, kde stát je pouze garantem fondu a základními zdroji fondu jsou zaměstnavatelé a zaměstnanci. (Žižková, 1995)

Další změna, kterou zákony přinesly, se týkala valorizace. V roce 1991 se díky zákonu o zvyšování důchodů zavedl systém pravidelně se zvyšujících důchodů. Podle nového zákona o důchodovém pojištění se zavedlo, že se důchody budou zvyšovat, pokud od předchozího zvýšení stoupl index spotřebitelských cen minimálně o 5%, a navíc se začalo přihlížet i k růstu reálné mzdy. (Žižková, 1995)

Shrnutí kapitoly 1

V první části práce jsem vysvětlila některé základní pojmy týkající se sociální politiky a sociálního pojištění, aby bylo jasné, o které definice se práce opírá. Dále jsem se zaměřila na historii, ze které podle mého názoru čerpá současnost, respektive se z ní současná situace vyvinula. Myslím si, že historie České republiky je přinejmenším zajímavá a plná zvrátů, které se více či méně na současnou podobu sociálního pojištění podílejí.

Myslím si, že 40 let života v totalitním režimu se velice výrazně odrazilo ve způsobu jednání a myšlení Čechů. Paternalistická role státu, kterou po celou dobu naše republika, respektive komunistická strana, zastávala, způsobila, že jsme si až moc zvykli na to, že stát se o nás postará v jakékoliv situaci – v mateřství, v nemoc, v důchodovém věku. Pojmy jako nezaměstnanost či sociální vyloučení neexistovaly. Všichni měli práci, kariéru nám zařídili známosti, na vzdělání tolik nezáleželo. Pak se ale odehrála revoluce a tou se nám otočil život o 180 stupňů. Najednou jsme museli někým být, něco dokázat, abychom dostali práci. Kariéra se stávala čím dál důležitější, mladí lidé si už nemohli dovolit mít více dětí, vznikl trh, kde se objevilo zcela nové zboží, ale i služby. A ceny začaly rapidně stoupat.

I když už je to téměř 30 let od revoluce, lidé, kteří prožili část svého života za minulého režimu, mají často odlišné myšlení od nás, co jsme se narodili až po roce 1989. Stále se domnívají, že za 30 let, až půjdou do důchodu, se o ně stát postará. Že jim zajistí dostatečný příjem, že jim zaplatí léky a ostatní nutné pomůcky, že zkrátka budou mít servis se vším, jak to měli jejich rodiče či prarodiče. Ovšem okolnosti jsou zcela jiné a budoucí vývoj se zdá být nejistý. Proto se dnes nemůžeme spoléhat na stát ani na nikoho jiného. Musíme se naučit jít s dobou a spoléhat především sami na sebe, to znamená do budoucnosti se zajistit.

Podíváme-li se na západ, je jasné vidět, že tam mají lidé úplně jiné podmínky a podle toho také jednají. Například ve Velké Británii byli vždy zvyklí, že sociální péče a služby nejsou zadarmo. Aktuálně je systém nastavený tak, že si senioři mohou zažádat o jakýsi příspěvek na péči u obecního úřadu, ten pak zkoumá výši závislosti žadatele a také jeho finanční možnosti. Pokud by totiž žadatel disponoval majetkem hodnotnějším než je 23 250 liber, nemá nárok na žádný finanční příspěvek. (www.nhs.uk)

V dalších kapitolách se tedy budu věnovat tomu, jak je systém sociálního pojištění aktuálně nastaven, ukážu, jak se podepsal minulý režim na demografické situaci v České republice, a poukážu na problémy, které to do budoucnosti přináší.

2 Současný systém sociálního pojištění

V první kapitole jsem se věnovala historii a vývoji sociálního pojištění, nyní tedy přichází chvíle, kdy je třeba ukázat, jak vypadá současný systém. Popíšu tedy ve zkratce tento pilíř sociálního zabezpečení, uvedu platné normy, které se sociálním pojištěním zabývají, a následně se již budu věnovat složení příspěvku na sociální pojištění, dávkám sociálního pojištění a uvedu i některá zajímavá čísla. V další části této kapitoly bude pozornost věnována důchodové reformě: uvedu příčiny vzniku a fáze, ve kterých se důchodová reforma realizovala, a samozřejmě popíšu změny, které reforma přinesla. Protože k důchodové reformě došlo také kvůli nepříznivému demografickému vývoji naší společnosti, bude toto téma poslední, kterému se budu v této kapitole věnovat. Poukážu na některé výkyvy v různých věkových skupinách obyvatelstva České republiky, pokusím se zjistit, jak tyto výkyvy vznikly a co by mohly znamenat do budoucnosti v oblasti starobních důchodů.

2.1 Současný systém důchodového pojištění

Důchodové pojištění tvoří společně s nemocenským pojištěním první pilíř sociálního zabezpečení, tedy systém sociálního pojištění. Jeho základní filozofií je vyjádření odpovědnosti sám za sebe, kdy si odkládáme část svého příjmu na budoucí nejistou událost. Základním principem systému sociálního pojištění je princip solidarity, zejména mezigenerační, kdy občané v produktivním věku, kteří jsou práce schopní, živí současné důchodce. Instituce, které mají v kompetenci právě sociální pojištění, jsou zejména okresní správy sociálního zabezpečení (dále jen OSSZ) a Česká správa sociálního zabezpečení (dále jen ČSSZ) a nadřízeným a kontrolním orgánem je samozřejmě Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky. Systém důchodového pojištění a výplaty důchodů má na starosti ČSSZ. Legislativně je důchodový systém řešen zejména v zákoně 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění a vyhlášce 284/1995 Sb., kterou se provádí zákon o důchodovém pojištění. Dále důchodový systém řeší zákony 426/2011 Sb., o důchodovém spoření, a 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření, které se dotýkají nedávno zrealizované důchodové reformy, kterou však popíšu později. Financování současného systému sociálního pojištění je průběžné, s výjimkou doplňkového penzijního spoření, které je kapitálové (občané si spořením vytvářejí kapitál, který později dostanou vyplacený). Financování tedy funguje tak, že všichni

občané v produktivním věku (od ukončení studia až po odchod do důchodu) jsou povinni platit sociální pojištění. (Tomeš, 2014)

Sociální pojištění se skládá z příspěvku na důchodové pojištění, na nemocenské pojištění a z příspěvku na státní politiku zaměstnanosti. Zaměstnanci si platí jen důchodové pojištění ve výši 6,5% z hrubé mzdy a zaměstnavatelé za ně odvádějí 25% z hrubé mzdy, ve kterých je obsažen příspěvek na státní politiku zaměstnanosti ve výši 1,2%, nemocenské pojištění ve výši 2,3% a důchodové pojištění ve výši 21,5%. OSVČ si platí sociální pojištění sami ve výši 29,2% z ročního vyměřovacího základu, přičemž se skládá pouze z příspěvku na státní politiku zaměstnanosti ve výši 1,2% a důchodového pojištění ve výši 28%. Nemocenské pojištění je pro OSVČ dobrovolné. Na důchodové pojištění si tak každý občan odvádí celkem 28% (z hrubé mzdy nebo z ročního vyměřovacího základu), pokud se však neúčastní důchodového spoření (druhý pilíř důchodové reformy), o kterém se podrobněji zmíním dále v textu. (www.mpsv.cz)

Dávky důchodového pojištění jsou tři - starobní, invalidní a pozůstalostní (vdovské, vdovecké a sirotčí) důchody. Nárok na některý z důchodů má občan, který splňuje podmínky a který si podal žádost o důchod. Základními podmínkami pro nárok na důchod je potřebná doba pojištění a sociální událost (věk, dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav nebo úmrtí manžela, manželky či rodiče). Důchody se skládají ze základní výměry, která se stanovuje na každý rok a je pro všechny stejná (pro rok 2016 je stanovena ve výši 2 440 Kč), a z procentní výměry, která je odvislá od dosahovaných příjmů a počtu let pojištění. Tento osobní vyměřovací základ se však redukuje dle redukčních hranic. Pokud vznikne nárok na výplatu starobního i invalidního důchodu, vyplácí se ten vyšší. Pokud vznikne při pobírání starobního či invalidního důchodu nárok na některý z pozůstalostních důchodů, vyplácí se ten vyšší v plné výši a z nižšího důchodu se vyplácí polovina procentní výměry. (www.cssz.cz)

Nárok na sirotčí důchod mají děti po svých rodičích či osvojitelích (nikoliv po pěstounech). Podmínkou je smrt nebo prohlášení za mrtvého alespoň jednoho z rodičů (osvojitelů) a nezaopatřenost dítěte (maximální věk 26 let v případě studia). Sirotčí důchod se tak vyplácí po dobu, než je dítě schopno uživit se (zaopatřit se) samo. (Zákon č. 155/1995 Sb.)

Vdovský či vdovecký důchod vzniká při úmrtí (či prohlášení za mrtvého/mrtvou) manžela či manželky. Podpůrčí doba trvá běžně 1 rok. Výjimku tvoří vdovy či vdovci,

kteří pečují o nezaopatřené dítě, pečují o dítě, které pobírá příspěvek na péči minimálně ve II. stupni, pečují o rodiče (svého či zemřelého manžela či manželky), který pobírá příspěvek na péči minimálně ve II. stupni a sdílí s ním domácnost, jsou invalidní ve III. stupni nebo dosáhli věku o 4 roky nižšího, než je důchodový věk. V těchto případech je vdovský/vdovecký důchod vyplácen po dobu, po kterou jsou splněny výše uvedené podmínky. (Zákon č. 155/1995 Sb.)

Invalidní důchod se vyplácí, pokud u pojištěnce klesla pracovní schopnost minimálně o 35%. Existují tři stupně invalidity: pokud pracovní schopnost klesla o 35-49%, jedná se o I. stupeň, pokud klesla o 50-69%, mluvíme o II. stupni, a klesla-li o více než 70%, jde o III. stupeň invalidity. Pokles pracovní schopnosti určuje posudkový lékař. (Zákon č. 155/1995 Sb.)

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění ve znění pozdějších předpisů nastavuje podmínky pro získání starobního důchodu. Jsou jimi zejména věk a dostatečná doba pojištění. Vzhledem k reformám se čísla těchto dvou podmínek často mění. Do roku 2010 bylo dostatečnou dobou pojištění 25 let, od té doby se za každý rok přičítá 1 rok navíc. Věková hranice odchodu do důchodu je stanovena dle ročníku narození. U pojištěnců narozených před rokem 1936 je hranice 60 let pro muže a 53 – 57 let pro ženy (dle počtu vychovaných dětí). Pojištěnci narození v letech 1936 – 1977 mají hranici odchodu do důchodu stanovenou na 60 – 67 let u mužů, a na 53 – 67 let u žen (dle roku narození a počtu vychovaných dětí). Pojištěnci narozenému po roce 1977 se důchodový věk stanoví tak, že se k věku 67 let připočte takový počet kalendářních měsíců, který odpovídá dvojnásobku rozdílu mezi rokem narození pojištěnce a rokem 1977.

Dovolím si nyní malé porovnání stanovené hranice věku odchodu do důchodu s Velkou Británií, kde je také rozhodný rok narození. Pro obyvatele narozené před rokem 1950 je u žen věk odchodu do důchodu stanoven na 60 let (pro muže není stanoveno). Pro Brity narozené mezi roky 1950 až 1953 je u mužů tento věk nastaven na 65 a u žen na 60 až 65 let; dále pro ročníky narození 1953 až 1978 je hranice nastavená pro muže i ženy na 65 až 68 let a konečně pro ročníky narození mladší než 1978 je věk odchodu do důchodu nastaven na 68 let pro muže i ženy. Rozdílem při určování věku odchodu do důchodu ve Velké Británii a u nás je fakt, že v České republice u některých ročníků rozhoduje i počet vychovaných dětí, což ve Velké Británii nefunguje (tam rozhoduje

skutečně datum narození). Dále zásadním rozdílem je neměnná horní hranice věku odchodu do důchodu ve Velké Británii, což v České republice zatím není. (www.citizensadvice.org.uk)

2.2 Důchodová reforma

„Člověk se může zajistit na stáří třemi způsoby. Za prvé může odložit současnou spotřebu a vytvářet soukromé úspory (peněžní depozita, akcie, dluhopisy stejně jako soukromé penze). Za druhé, člověk se může zajistit na stáří tím, že zplodí a vychová odpovědné děti. Když jsou děti mladé, rodiče jim zajišťují jídlo, ošacení a vzdělání. Když děti vyrostou, vracejí rodičům dary v podobě peněžních či materiálních transferů. Za třetí, člověk se účastní programu sociálního pojištění.“ (Loužek, 2014, str. 26)

Nejčastější chybou je spoléhat se jen na třetí část, protože státní důchody v České republice budou vzhledem k demografické situaci klesat. Ideou důchodové reformy je proto odpoutat se od závislosti na státu a snažit se nastavit podmínky tak, aby se občané snažili řešit nastalé sociální situace vlastními silami. Češi však téměř celou druhou polovinu 20. století byli zvyklí, že se stát o ně vždy postaral, držel nad nimi ochrannou ruku, vykonával svoji paternalistickou roli a snímal z nich tak veškerou odpovědnost. Proto není pro Čechy jednoduché přijmout ideu důchodové reformy za svou. Není ani možné radikálně nastolit reformu, ale je potřeba postupně měnit důchodový systém. Nejde tedy o to, okamžitě zrušit systém průběžného financování, ale postupně snižovat podíl státního důchodu na průměrné mzdě. V roce 1993 byl tento podíl 47,5%, o deset let později už jen 42,1% a předpoklad pro rok 2030 je 30%, a pro rok 2050 dokonce jen 20%. V budoucnu by tedy státní důchod měl být pouze na úrovni životního minima a zbytek je nutné naspořit z vlastních prostředků. (Loužek, 2014)

Důchodová reforma v České republice probíhala ve dvou fázích. První se nazývá „malá důchodová reforma“; jedná se o novelu zákona o důchodovém pojištění 220/2011 Sb. Jak uvádí Loužek (2014), principem této novely je, že ti, kdo odváděli do systému povinného sociálního pojištění více, budou mít také důchod vyšší. Došlo také k mírnému snížení důchodu u 70% občanů, kteří měli hrubý příjem mezi 12 až 35 tisíci korun měsíčně. Dále tato novela posunula věk odchodu do důchodu s tím, že se věk pro muže a ženy časem sjednotí a vymizí tak zvýhodnění žen dle počtu vychovaných dětí. Změnily se redukční hranice a valorizace je nyní automatická a je zakotvená v zákoně.

Druhá fáze, nazývaná „velkou důchodovou reformou“, přišla brzy po první. Zásadní změnou bylo zavedení tzv. opt-out, neboli vznik druhého pilíře důchodového systému. Pojištěnci se do 35 let věku mohou rozhodnout částečně se vyvázat z pojistné sazby ze státního průběžného systému do fondového kapitalizačního pilíře. Tuto možnost měly i pro osoby starší 35 let, ale pouze do 30. června 2013, tedy půl roku po zavedení opt-out. Podmínkou bylo, že ze systému se nedalo vystoupit zpět, rozhodnutí bylo konečné. Pojištěnci tak vyvázali 3% z pojistného na důchodové pojištění z prvního pilíře, který je povinný, a nově tak odváděli místo 28% pouze 25%. K těmto 3% vyvázaným z prvního pilíře však museli přidat další 2% z vlastních prostředků (za zaměstnance odváděl zaměstnavatel). Celkem tedy odvádí 30% do důchodového systému. (Loužek, 2014)

Do druhého pilíře důchodové reformy vstoupilo od 1. ledna 2013 více než 83 tis. obyvatel. Toto číslo je několikanásobně nižší, než se předpokládalo. Zřejmě je to zejména proto, že se vstup do tohoto pilíře vyplatil pouze občanům s příjmy vyššími než asi 35 tis. Kč měsíčně. Z těchto důvodů bylo rozhodnuto, že se tento pilíř k lednu 2016 zruší a peníze, které si sem pojištěnci naspořili, dostanou zpět (na svůj účet, v hotovosti či do třetího pilíře). (www.duchod.cz)

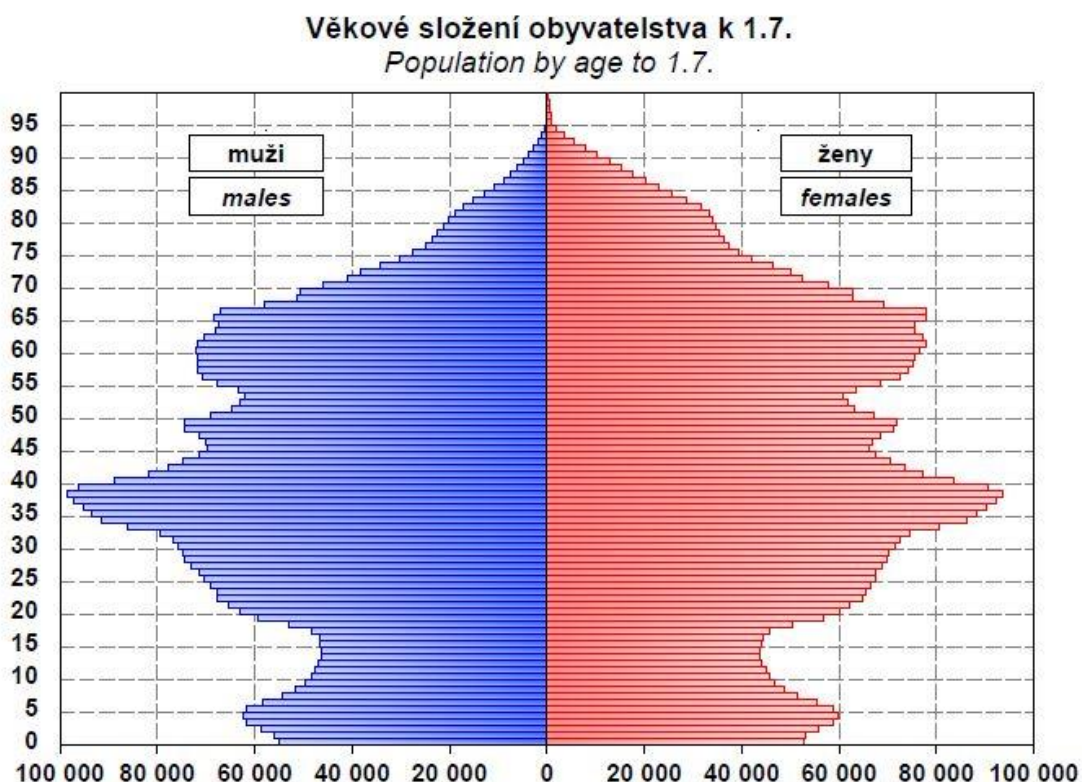
2.3 Důsledky demografického vývoje v ČR

Domnívám se, že právě v demografii můžeme hledat odpovědi na spoustu otázek ohledně důchodů, důchodců a důchodové reformy, protože právě díky demografii můžeme sledovat postupný vývoj stárnutí populace a odhadovat, co nastane za několik desítek let. Všem je nám známý fakt o prodlužování střední délky života. K radikálnímu prodloužení věku došlo v průběhu posledních dvou generací. Odhaduje se dokonce, že v roce 2050 bude v české populaci téměř třetina osob starších 65 let, což je dvakrát více, než je tomu dnes, a osob starších 85 let bude pětkrát více. Navíc se odhaduje, že porodnost (natalita) bude i nadále klesat. Je tedy jasné, že státu budou růst náklady na vyplácení důchodů a zároveň nebude dostatek lidí v produktivním věku, aby odváděli do systému sociálního pojištění. (Čevela, Kalvach, Čeledová, 2012)

Tyto odhady jsou podloženy mimo jiné současným vývojem zdravotnictví, ale také grafem, který nám znázorňuje rozložení obyvatelstva dle věku a pohlaví. Tento graf kopíruje významné události v historii naší republiky, které ovlivnily natalitu a mortalitu. Obsahuje tak několik zajímavých míst, které můžeme interpretovat a ze kterých zároveň můžeme odhadovat budoucí vývoj. Tvar grafu se tedy mění. Dříve připomínal strom,

proto se někdy také nazývá „strom života“. Tento tvar však postupně mizí s tím, jak klesá porodnost a populace stárne. Tvar stromu byl však ideální (pro systém sociálního pojištění), protože byl tvořen dostatečnou základnou, která znamenala do budoucni dostatek pojištěnců. Navíc horní část se celkem výrazně zužovala do špičky, což ukazovalo nižší věk dožití seniorů a tedy i méně výdajů pro státní pokladnu.

ZDRAVOTNICKÁ ROČENKA ČR 2013 / CZECH HEALTH STATISTICS 2013

Obrázek č. 1: Věkové složení obyvatelstva (Zdroj: <http://www.ezdrav.cz/zdravotnicka-rocenka-ceske-republiky-demografie/>)

Na grafu z roku 2013 můžeme spatřit několik významných míst, která se dotýkají problematiky důchodů a důchodové reformy. Nejdříve bych upozornila na generaci tzv. Husákových dětí. Jde o silnou generaci lidí, kteří se narodili v 70. letech 20. století. Tato generace je velmi silným motivem pro vznik důchodové reformy. Dnes je této generaci okolo 40 let, do důchodového věku jim tak zbývá kolem 25 let, což se bude psát přibližně rok 2040. Tito lidé už mají téměř za sebou dobu, kdy si zakládali rodiny, a i když to znamenalo mírný nárůst porodnosti, nebyl zdaleka tak velký, aby jim do

budoucná zajistil dostatečný důchod. Už u „Husákových dětí“ se podepsaly nové možnosti v současném společenském systému, proto je část této generace bezdětná, popřípadě se odstěhovala za pracovními či osobními příležitostmi do zahraničí. Proto i generace jejich dětí bude s největší pravděpodobností pokračovat v podobném trendu, což ve výsledku bude znamenat stále se snižující porodnost a zvyšující se počet seniorů, kteří se ještě k tomu budou dožívat vyššího věku.

Příčin dožívání se vyššího věku je vícero. Dle Saka a Kolesárové (2012) se jedná například o stavbu těla (leptosomální typy lidí žijí déle), místo bydliště (nejdéle se dožívají Asiaté, záleží však také na klimatickém podnebí nebo na konfliktnosti místa, kde žijeme), dále záleží na způsobu stravování, fyzické aktivitě či na vzdělání. Samozřejmě v mnohém hraje velkou roli genetika, ale mnohé záleží i na společensko-ekonomických poměrech v zemi, ve které žijeme.

S demografickým vývojem souvisí věk odchodu do důchodu. Zatímco doposud byl trend zlepšování finančního zajištění, a tedy i zvyšování komfortu v důchodovém věku a zároveň docházelo ke snižování věku odchodu do důchodu, v posledních letech je trend jiný. Věk odchodu do důchodu buď zůstává stejný, nebo se navyšuje, zatímco výše důchodu buď stagnuje, nebo se snižuje. Věk odchodu do důchodu je odlišný v každé zemi, je to výsledkem řady faktorů, jako je například kultura, ekonomická vyspělost či vyspělost občanské společnosti. V postkomunistických zemích, kde téměř nefungovala občanská společnost, která by hájila své zájmy, se zhoršuje sociální situace velkých skupin populace. To se do budoucna projeví privatizací zdravotnictví a důchodového systému. (Sak, Kolesárová, 2012)

Každý důchodce znamená pro stát náklady, tudíž je nutné získávat do systému sociálního pojištění peníze. Čím nižší je věk odchodu do důchodu, tím vyšší budou i náklady na seniora a na druhé straně je nezpochybnitelný fakt, že čím déle člověk pracuje, tím je pro stát výhodnější. Abychom mohli získávat peníze do systému sociálního pojištění, je třeba mít dostatek pojištěnců, respektive narážím na porodnost. V posledních letech můžeme v České republice pozorovat její postupné snižování. Faktorů, proč tomu tak je, existuje více. Často můžeme slyšet z úst mladých svobodných lidí, že po revoluci se dá vycestovat či přímo pracovat v zahraničí, zkrátka máme spoustu nových možností, které zde za minulého režimu chyběly. Dalším neoddiskutovatelným problémem je ekonomická situace mladých občanů. V dnešní

době je téměř nutností vystudovat vysokou školu, což už dnes znamená vysokou finanční zátěž, i když stále nebylo na vysokých školách prosazeno školné. Ihned po studiu čeká absolventy koloběh pohovorů u potencionálních zaměstnavatelů, což ani v případě úspěchu rozhodně nezaručuje dobré finanční ohodnocení, přičemž se musí mladí absolventi vypořádat s náklady za bydlení, stravu, ošacení a samozřejmě je nutné počítat i s výdaji za pojištění a na spoření, do kterého se dnes počítá i spoření na důchod. Sečteme-li tedy veškeré náklady a vezmeme-li v potaz nízký nástupní plat (mzdu či zisk), nemůžeme očekávat, že se tito čerství absolventi pustí do zakládání rodin a plození dětí. Toto odkládají a nechávají na pozdější věk. Řežábek (2008) uvádí, že po 35. roku rapidně klesá plodnost žen. Tím se vlastně dostáváme do bludného kruhu, ze kterého se jen těžko hledá cesta ven.

Kromě těchto ekonomických či kariérních důvodů klesání porodnosti v České republice můžeme nalézt další například ve zdravotním stavu lidí v produktivním věku. Narážím tak na problematiku civilizačních chorob, které také významně zasahují do této problematiky. Pokud už se mladý pár rozhodne pro založení rodiny, často zůstane u jednoho, popřípadě dvou dětí. Aby ale počet obyvatel neklesal, bylo by zapotřebí zplodit více než 2 děti na jeden pár, protože musíme započítat i určitou úmrtnost dětí či mládeže. Ještě před několika málo desítkami let bylo běžné, že si manželé pořídili 2 a více dětí, dnes je ale situace jiná (jak už bylo zmíněno), je nutné myslet na kariéru, ekonomickou situaci, popřípadě se mladí lidé nechtějí vzdát svobody a svého volného času, který využívají právě třeba k cestování. Zkrátka založení rodiny se stává určitým komfortem, který si ne každý může dovolit. (Mítlöhner a kol., 2014)

Zajímavý poznatek k problematice demografického vývoje přináší Sak s Kolesárovou: „Evropa si stěžuje na demografický vývoj, na nízkou natalitu a podíl mladých lidí, ale přitom mladí lidé patří ke skupinám s největší nezaměstnaností. Nezaměstnaný nejenže nepřináší peníze do důchodového a sociálního systému, ale naopak je etnikem s vysokou natalitou a s podílem mladých.“ (Sak, Kolesárová, 2012, str. 96-97) Myslím, že tento výrok přesně vystihuje situaci, kterou se zde snažím popsat. Otázkou zůstává, proč patří mladí lidé ke skupinám s největší nezaměstnaností? Nezáleží tedy na tom, kolik mladých lidí je v populaci, ale jde o to, jakého dosahují vzdělání a kvalifikace a na jaké kvalifikované práci se podílejí. Proto tito autoři tvrdí, že odvozovat důchodový systém pouze z podílu mladých lidí v populaci je nesprávné.

Shrnutí kapitoly č. 2

V této kapitole jsem se snažila ukázat, jak je nastavený současný systém sociálního pojištění. Myslím si, že obsahuje spoustu nedokonalostí, které se snažila trochu napravit důchodová reforma. Jedním z hlavních příčin nutnosti vzniku důchodové reformy je dle mého názoru nepříznivý demografický vývoj obyvatelstva České republiky. V něm můžeme nalézt odpovědi na spoustu otázek týkajících se sociálního pojištění či důchodů vůbec. Myslím si, že je celkem jasné, co se nám autoři důchodové reformy snažili sdělit. Stát už nadále nemůže finančně zvládnout zajištění starých občanů, protože jich bude přibývat, zatímco pracujících pojištěnců ubývat. Proto je důležité důkladně se na stáří připravit nejen psychicky, ale zejména materiálně, dostatečnou sumu peněz si musíme naspořit sami.

Podle mého názoru se ocitáme teprve na počátku velké přestavby a reformace oblasti sociálního zabezpečení. Je sice důležité, že již proběhla důchodová reforma, po které se dlouho volalo, nicméně podle mého názoru jsou podmínky nastavené touto reformou neúnosné. Vezměme si třeba moji osobu. Já bych měla odejít do důchodu ve více jak v 69 letech, to je v roce 2059. Podle současných předpokladů v této době bude výše státního důchodu odpovídat existenčnímu minimu, tedy přibližně 20% průměrné mzdy. Opravdu se náš stát (zákonodárci, autoři reformy,...) domnívá, že téměř sedmdesátiletí senioři budou chodit na plný úvazek do zaměstnání, a co víc, že svoji profesi budou vykonávat dostatečně kvalitně? Opravdu je reálné, že někoho takového bude chtít někdo zaměstnat? Myslím si, že každý, kdo se jen trochu nad tímto zamyslí, dojde k závěru, že realita by byla někde zcela jinde. Například, že mnozí tito „zaměstnanci-senioři“ budou v dlouhodobých pracovních neschopnostech, popřípadě se ani důchodového věku nedožijí.

Odhad, že v době, kdy bych já měla odcházet do důchodu, by měla být výše státního důchodu jen 20% průměrné mzdy, se mi nezdá ani tak mylný, ale dělám si vážné obavy o většinu svých vrstevníků, kteří se (snad i po právu) ve svých 25 letech nezabývají problematikou finanční situace seniorů. Může se tak snadno stát, že tito mí přátelé či známí skončí jako klienti sociální práce, kteří řeší nedostatek financí na zajištění bydlení, stravy a potřebných výdajů za léky apod.

3 Finanční situace seniorů a zajištění ve stáří

V minulé kapitole bylo řečeno, že je potřeba myslet s dostatečným předstihem na stáří, abychom se stihli finančně zajistit. Nyní bych ráda ukázala, jaká je finanční situace současných seniorů v České republice, ale také se zaměřím na vývoj starobních důchodů od vzniku naší republiky do současnosti. V druhé části kapitoly se budu věnovat zajištění na stáří, které se stává vzhledem k faktorům, jako jsou například dožívání se vyššího věku či klesající porodnost, stále důležitějším tématem, kterému věnují pozornost média každý den.

3.1 Příjmy a finanční situace seniorů

Životní úroveň seniorů ovlivňuje více faktorů, jako jsou například zdravotní stav, zda žije senior sám, zda bydlí ve vlastním domě či bytě a zda má ještě nějaké vedlejší příjmy. Ekonomická situace pracujícího důchodce s bytem v osobním vlastnictví a dobrým zdravotním stavem bude zcela jistě o mnoho lepší než situace seniora s chatrným zdravím žijícího osamoceně v nájemním bytě. Samozřejmě hraje roli i to, v kterém regionu České republiky senior žije, jaký životní styl vyznává nebo i to, zda má rodinu, která je ochotná a schopná se o svého blízkého postarat, či takovou možnost nemá.

Průměrná výše čistého měsíčního příjmu v roce 2014 byla 19 714 Kč a průměrná výše důchodu v roce 2014 byla 11 065 Kč. Průměrně tedy čerstvý důchodce klesl na 56,1% svého původního čistého příjmu. Tabulka č. 1 nám ukazuje tento vývoj (podíl starobního důchodu/čistého měsíčního příjmu) od roku 1994 do roku 2014.

Tabulka č. 1: Relace průměrného starobního důchodu k průměrné čisté mzdě (Zdroj: <http://www.finance.cz/duchody-a-davky/duchody-v-cislech/vyvoj-starobnich-duchodu/>)

	Průměrná čistá měsíční mzda (Kč)	Průměrná měsíční výše důchodu (Kč)	Důchod/čistá mzda (%)
1994	5 484	3 059	55,8
1995	6 446	3 578	55,5
1996	7 654	4 213	55,0
1997	8 436	4 840	57,4

1998	9 228	5 367	58,2
1999	10 033	5 724	57,1
2000	10 260	5 962	58,1
2001	11 154	6 352	56,9
2002	11 956	6 830	57,1
2003	12 590	7 071	56,2
2004	13 315	7 256	54,5
2005	13 930	7 728	55,5
2006	15 161	8 173	53,9
2007	16 153	8 736	54,1
2008	17 264	9 347	54,1
2009	18 155	10 027	55,2
2010	18 513	10 093	54,5
2011	18 820	10 543	56,0
2012	19 342	10 770	55,7
2013	19 320	10 962	56,7
2014	19 714	11 065	56,1

Můžeme vidět, že tento podíl se v průběhu 20 let měnil jen velmi málo, respektive zůstával téměř konstantní. Vzhledem k tomu, že však začala klesat natalita, je jasné, že tento podíl je nadále neudržitelný. To vedlo ke změnám důchodového systému (viz kapitola 2.2 Důchodová reforma).

I přes to, že podíl starobního důchodu a čisté měsíční mzdy byl do roku 2014 téměř neměnný, je tu stále fakt, že čerstvému důchodci klesl příjem téměř na polovinu. Pokud by tedy neměl žádný další příjem, je tento pád příliš strmý. Jak hodně pokles příjmu seniora ovlivní, záleží zejména na faktorech, které jsem zmínila v úvodu této kapitoly, ale také na tom, jak se důchodce stihl během svého života na stáří finančně připravit. Kolesárová a Sak tvrdí, že: „(...) čím větší část svého života český občan prožil v polistopadové společnosti, tím je jeho finanční situace horší.“ (Sak, Kolesárová, 2012, str. 141) Současní senioři mají tu výhodu, že čerpají výhody z předlistopadového i ze současného společenského systému. Z toho minulého mají vyřešenou bytovou situaci, v současnosti ještě stále funguje důchodový systém (z důchodu vypláceného státem je stále možné vyžít) a ze současného systému nejčastěji senioři vítají možnost cestování.

Je však nutné uvést, že začíná docházet k pauperizaci seniorů. A to i přes to, že současná generace důchodců je průměrně dobře zajištěna. Začínají se tak objevovat extrémní případy chudoby, kdy se ze seniora stává téměř či zcela bezdomovec a dokonce se vyskytují i extrémní řešení této nepříznivé životní situace, jako je například sebevražda. (Sak, Kolesárová, 2012)

3.2 Možnosti zajištění na důchod

Pokud tedy již nyní dochází k postupné pauperizaci seniorů a do budoucna se plánuje snižování státních penzí, je jasné, že se na důchod musí lidé připravovat po finanční stránce co nejdříve. Musíme si uvědomit, že nejenže budou důchody klesat, ale náklady za základní služby budou stoupat. A pokud nezačneme přemýšlet nad budoucím zajištěním ve stáří od mládí, museli bychom si později odkládat mnohem vyšší procento z příjmů, abychom měli jistotu alespoň trochu důstojného důchodu. Janda (2012) mluví o tom, že bychom si měli začít odkládat od chvíle, kdy obdržíme svoji první výplatu.

Nejsem si však jistá, že toho jsou schopni všichni mladí lidé, kteří právě začali pracovat (vzhledem k dalším velkým výdajům, které jsem uvedla v kapitole 2.3 Důsledky demografického vývoje v ČR). Abychom tedy nemuseli odkládat větší část peněz ihned z naší první výplaty, bylo by efektivnější spořit co možná nejdelší část svého života, tedy nejlépe, aby nám začali šetřit rodiče již od našeho narození. Samozřejmě i tato varianta s sebou nese i určitá rizika. Když pominu fakt, že ne všichni rodiče si mohou dovolit další výdaje, vyvstává otázka, kam peníze odkládat, aby to bylo nejen výhodné, ale hlavně bezpečné. Dnes existuje spousta možností, jak si tvořit rezervu do budoucnosti, je tedy na každém, kterou z nich si vybere. Janda (2012) ale doporučuje, abychom peníze nespořili, ale investovali. Zdůvodňuje to tím, že peníze odkládané do konzervativních produktů (jako je například stavební spoření či termínované vklady) podléhají inflaci, tudíž by spíše na hodnotě ztrácely.

Důchodová reforma (kromě ostatních změn popsanych v kapitole 2.2) s sebou přinesla i další možnost odkládání si financí na důchod, a sice doplňkové penzijní spoření. Nejedná se ani tak o novinku, spíše je to proměna dřívějších penzijních připojištění. Změna nastala zejména v tom, že si účastník může vybrat investiční strategii, není možnost výsluhové penze a jednorázové výplaty peněz (až po dosažení 60 let) a účastnické fondy negarantují nezáporné zhodnocení. Naopak zůstává státní podpora a

možnost příspěvků od zaměstnavatele. (Zákon 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření)

Samozřejmě trh s různými produkty na spoření do důchodu je bohatý. Nabízí tak kromě dalších programů podporovaných státem, jako je například investiční životní pojištění, i řadu ostatních – spořicí účty, termínované vklady, akcie, dluhopisy a mnoho dalších. Abychom se však v tomto nepřehledném množství produktů od různých společností vyznali, je nutné disponovat alespoň základy finanční gramotnosti, popřípadě si zajistit pomoc od finančního poradce. (www.penize.cz)

Shrnutí kapitoly č. 3

Ve třetí kapitole jsem ukázala vývoj podílu průměrné čisté mzdy a průměrné výše důchodu za 20 let. Tento podíl zůstává po celou dobu téměř neměnný, ale do budoucnosti se s největší pravděpodobností měnit bude. Vlastně se bude jednat o vyústění celé situace popsané v kapitole 2.3 (Důsledky demografického vývoje v ČR). Současná finanční situace seniorů není až tak špatná, můžeme říct, že s ohledem na blízkou budoucnost je více než dobrá. Do důchodu se totiž chystají velice silné poválečné ročníky, a tak riziko chudoby těchto budoucích seniorů je příliš vysoké.

Musíme si uvědomit, že příprava na stáří by měla začít již od mládí. Kromě přípravy psychické je nutné se na stáří připravit zejména po ekonomické stránce. Je nejvyšší čas, aby lidé v produktivním věku přijali zodpovědnost sami za sebe, přestali se spoléhat na stát a začali si odkládat část peněz na důchod.

Kromě zajištění nezbytných potřeb, jako je bydlení, strava a léky, je nutné mít na mysli také to, že vzhledem k pozdějšímu odchodu do důchodu bude naše tělo hodně opotřebované, a proto vzroste pravděpodobnost, že se o nás ve stáří bude muset někdo starat. Pokud to nebude naše rodina, v úvahu přichází sociální služby. Využívání sociálních služeb pro seniory roste, stejně jako jejich nabídka. Ta je však stále dost malá na to, aby uspokojila poptávku. Navíc náklady za tyto služby rostou opravdu rychle (jak ukáží v další kapitole), což se o důchodech zrovna říci nedá. Proto bychom opravdu neměli podceňovat přípravu na stáří již od produktivního věku.

4 Financování pobytových sociálních služeb pro seniory

V poslední kapitole teoretické části své práce se budu věnovat pobytovým sociálním službám pro seniory, teda domovům pro seniory a domovům se zvláštním režimem. Nejdříve popíšu, k čemu daná zařízení slouží a jaký je mezi nimi rozdíl, a dále se již zaměřím na jejich financování. Zde nastíním problematiku výrazného růstu nákladů za lůžko a růstu výše úhrad za pobyt v zařízeních. Na závěr kapitoly se ukáží tuto problematiku na konkrétním zařízení poskytujícím pobytové sociální služby pro seniory – na Sociálních službách Semily, kde bude realizováno i moje výzkumné šetření.

4.1 Pobytové sociální služby pro seniory

Zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o sociálních službách“) identifikuje dva druhy pobytových sociálních služeb pro seniory, a to domov pro seniory a domov se zvláštním režimem. Obě služby definuje zákon o sociálních službách jako místo, kde „*se poskytují pobytové služby osobám, které mají sníženou soběstačnost (...), jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby.*“ (Zákon č. 108/2006 Sb., §49-50) Domovy pro seniory slouží pro osoby se sníženou soběstačností zejména z důvodu věku, zatímco domovy se zvláštním režimem jsou určeny pro osoby se sníženou soběstačností z důvodu chronického duševního onemocnění nebo závislosti na návykových látkách a osobám se stařeckou nebo Alzheimerovou demencí či jiným typem demence. Režim v domovech se zvláštním režimem je tak specificky upravený seniorům, kteří službu využívají.

Obě tyto služby pro seniory jsou pobytové, tudíž ze zákona poskytují stejné služby, jako je samozřejmě ubytování a stravování, pomoc při hygieně a při zvládnání běžných úkonů péče o vlastní osobu, sociálně terapeutické činnosti a další. Je však na každém poskytovateli služby jaké speciální aktivity nabídne svým uživatelům, které jsou nad rámec definovaných služeb v zákoně o sociálních službách. (Zákon č. 108/2006 Sb.)

I přes to, že v poslední době je trendem zavádění domácí péče, poptávka po pobytových sociálních službách pro seniory je stále vysoká a kapacita domovů pro seniory a domovů se zvláštním režimem je nedostačující. Prudká dokonce uvádí, že za rok 2012 bylo v České republice neuspokojeno více jak 74 tisíc žadatelů o umístění do domova pro seniory či domova se zvláštním režimem. Samozřejmě data mohou být lehce zkreslující z důvodu dlouhé čekací lhůty na umístění a také proto, že si zájemci podávají

žádost v dostatečném časovém předstihu, i když potřeba umístění ještě není zcela akutní. (Prudká, 2015)

4.2 Financování pobytových sociálních služeb pro seniory

V České republice je financování sociálních služeb vícezdrojové, obecně zdroje můžeme rozdělit na soukromé a veřejné. Jak uvádí Víšek a Průša (2011), stále dominuje jako zdroj financování stát a územně samosprávné celky, které v roce 2011 hradily 74% celkových nákladů za služby (příspěvek na péči 43%, dotace ze státního rozpočtu 31%), dále klienti, kteří přispívali 23%, na posledním místě 3% hradí sektor zdravotnictví. (in Prudká, 2015)

Výdaje za sociální služby se od 90. let 20. století neustále zvyšují (viz tabulka č. 2). Důvodů je dle Matouška více, zejména ale tento fakt ovlivnila téměř stabilní výše státní dotace na lůžko od druhé poloviny 90. let minulého století až do počátku 21. století, dále se výrazně zvyšovala výše úhrady za pobyt v sociálních službách a to neúměrně ke zvyšování důchodů, výdaje za sociální služby stoupají také z důvodu zvyšování úhrad za jednotlivé úkony pečovatelské služby a nakonec tento proces výrazně ovlivnil zákon o sociálních službách, který změnil systém jejich financování. (Matoušek, 2011)

Tabulka č. 2: Vývoj výdajů na sociální služby v letech 1995-2011 (v mil. Kč)

(Vostatek, 2013)

	Výdaje:	Z toho:				
	na sociální služby	podíl na HDP (%)	dotace	úhrada klienta	příspěvek na péči	Úhrady za ošetřovatelskou péči
1995	10 276	0,67	8 978	1 298	-	-
1996	10 552	0,60	8 903	1 649	-	-
1997	11 767	0,62	9 377	2 390	-	-
1998	12 895	0,63	10 095	2 800	-	-
1999	13 515	0,63	10 477	3 038	-	-
2000	14 944	0,66	11 680	3 264	-	-
2001	17 144	0,70	13 579	3 565	-	-
2002	19 660	0,77	15 769	3 891	-	-
2003	19 685	0,73	15 558	4 127	-	-
2004	19 665	0,67	15 253	4 412	-	-
2005	20 369	0,65	15 635	4 734	-	-

2006	22 332	0,67	17 284	5 048	-	-
2007	33 476	0,91	10 972	7 126	14 608	770
2008	39 925	1,04	12 584	8 092	18 252	996
2009	42 174	1,12	13 336	8 864	18 697	1 277
2010	42 548	1,12	12 436	9 256	19 599	1 258
2011	41 696	1,09	12 725	9 485	18 084	1 402

Na této tabulce vidíme vývoj nárůstu nákladů za sociální služby v letech 1995 až 2011. Kromě toho je v ní znázorněn i vývoj růstu úhrad klientů. Jak si můžete všimnout, vývoj těchto dvou faktorů není shodný: zatímco náklady vzrostly za 16 let více jak čtyřikrát, úhrady klientů vzrostly více jak sedmkrát. Pokud by tedy tento trend měl pokračovat, mohlo by se snadno stát, že se sociální služby stanou nedostupnými pro spoustu potřebných, samozřejmě v případě, že jim stejně rychle neporostou i jejich příjmy.

Bylo tedy řečeno, že výdaje za sociální služby neustále rostou a můžeme i předpokládat, že tento trend bude pokračovat i nadále. Současně s tím v České republice probíhá snaha o posilování role nestátních subjektů v sociální politice. Vzniká zde tedy prostor k závažné diskusi, zda bude stát schopen naplňovat i nadále jednu ze svých základních funkcí, totiž funkci sociální. Poté, co by do této sféry vstoupil volný trh, není jasné, zda stát bude moci garantovat důstojné prožití stáří osobám, které ve svém produktivním věku odkládaly do státního rozpočtu výraznou část svého příjmu. Ovšem tato snaha o zapojení soukromého sektoru je stále více posilována, protože stát již nyní nemá dostatek finančních prostředků, aby tyto služby zajistil. (Prudká, 2015)

Domovy pro seniory i domovy se zvláštním režimem patří do pobytových sociálních služeb poskytovaných za úhradu. Podle §73 zákona o sociálních službách se úhrada skládá z úhrady za péči, která se rovná výši příspěvku na péči, a z úhrady za ubytování a stravování ve sjednaném rozsahu, přičemž uživateli musí zůstat alespoň 15% jeho příjmu na osobní spotřebu. Pokud tedy by tedy uživateli po úhradě nákladů za stravu a ubytování nezůstalo zmíněných 15% příjmu, je povinen poskytovateli služeb doložit výši svého příjmu, aby poskytovatel mohl vypočítat výši úhrady za službu, a hlásit i změny ve svém příjmu. (Zákon č. 108/2006 Sb.)

Prováděcí vyhláška č. 505/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách (dále jen „prováděcí vyhláška“), uvádí maximální výši úhrad za poskytování celodenní stravy a ubytování v pobytových

zařízeních pro seniory. Ta je stanovena pro domov pro seniory i domov se zvláštním režimem ve stejné výši, a to za ubytování maximálně 200 Kč za den a za stravu 160 Kč za den. Celková částka úhrady za jeden den za stravu a ubytování je tedy v maximální možné výši stanovena na 360 Kč, což měsíčně činí 11 160 Kč (v kalendářním měsíci čítajícím 31 dní).

4.3 Sociální služby Semily

V empirické části této práce bude výzkum cílen na pobytové sociální služby v Semilech, proto bych chtěla věnovat pár řádků i představení tamější služby. Jediné zařízení, které v Semilech poskytuje pobytové sociální služby pro seniory, jsou Sociální služby Semily (příspěvková organizace), jejichž zřizovatelem je Městský úřad Semily. Organizace poskytuje celkem pět sociálních služeb: domov pro seniory, domov se zvláštním režimem, pečovatelskou službu, denní stacionář a odlehčovací službu.

Počátek této organizace sahá až do roku 1982, má tedy za sebou dlouholetou existenci. Zařízení a poskytované služby byly však postupně měněny tak, jak byly upravovány zákony věnující se právě sociálním službám. Budova byla z počátku postavena za účelem poskytování sociálních a malometrážních bytů pro osoby s nízkými příjmy nebo osoby, které zůstaly osamoceny a nepotřebovaly svůj dosavadní velký byt. Později se zde kvůli vyšší koncentraci starších občanů zřídily denní směny zdravotní sestry. K denním směnám nakonec přibýly i další noční směny, až nakonec v roce 1998 díky tlaku místních, kteří volali po pobytové sociální službě pro seniory, vznikla 3 patra domova důchodců, která byla v roce 2001 rozšířena o zbylá 3 patra. (www.ddsemily.cz) V současné době má tak domov pro seniory kapacitu 104 lůžek a domov se zvláštním režimem 24 lůžek. Zanedlouho (v lednu 2017) by se měla kapacita domova se zvláštním režimem zvýšit, a to o 21 – 24 lůžek. Toto zvýšení kapacity však půjde na úkor domova pro seniory, kdy se z jednoho jeho patra stane domov se zvláštním režimem. Celková kapacita pobytové služby je (a zůstane nezměněna) 128 lůžek.

Sociální služby Semily nabízí svým uživatelům řadu zajímavých aktivit, každý si tak může vzhledem ke svému zdravotnímu stavu vybrat ty, které mu vyhovují. Jedná se například o pravidelné dílny ergoterapie (výroba různých šperků, tašek, keramiky, atd.), cannisterapii, cvičení s paní doktorkou, muzikoterapii a další. Pokud je příznivé počasí, uživatelé mají k dispozici zrekonstruovanou zahradu s altánkem, kde zejména v létě

probíhají koncerty či další vystoupení (například dětí z místní mateřské školy), popřípadě se zahrada využívá ke konání sportovního dne a jiných akcí.

V minulé kapitole jsem se věnovala úhradám za pobyt v sociálních službách obecně, teď tedy konkrétně k tomuto zařízení. Úhrady se mění podle různých faktorů – změny zákona, změny výše cen za stravu, ubytování či fakultativní služby nebo z důvodu změny výše příjmu konkrétního uživatele. Do roku 2007 se služby účtovaly dle vyhlášky č. 82/1993 Sb., o úhradách za pobyt v zařízeních sociální péče, ve znění pozdějších předpisů. Tato vyhláška stanovovala povinnost minimálního zůstatku z příjmů uživatele 30%. Výše úhrady se vypočítávala dle počtu obyvatel pokoje, dle druhu stravovací jednotky a dle potřebných fakultativních služeb.

Od roku 2007 se postupuje při výpočtu výše úhrady dle zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb. a vyhlášky 505/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Ta určuje maximální možné částky za ubytování a stravu, jak jsem již uvedla v předchozí kapitole. V následující tabulce je znázorněno, jak se tyto částky konkrétně měnily v Sociálních službách Semily. Aktuální ceník služeb je k nahlédnutí v příloze (viz Příloha B).

Tabulka č. 3: Vývoj výše úhrad (v Kč) v Sociálních službách Semily (Zdroj: vlastní dle Ceníků úhrad SSS)

	Jednolůžkový pokoj		Dvoulůžkový pokoj		Vážený průměr
	Racionální strava	Diabetická strava	Racionální strava	Diabetická strava	
2007	8 029	8 215	7 719	7 905	7 890
2011	9 083	9 269	8 773	8 959	8 944
2013	9 517	9 703	9 207	9 393	9 378

Uvedené částky v tabulce jsou vždy za 31 dní v kalendářním měsíci. Výše úhrady se mohla mírně (v rámci desítek korun) měnit dle toho, zda k pokoji přísluší i balkon či nikoliv, ale pokojů s balkonem je minimum, navíc ho často uživatelé nevyužívají (ze zdravotních a jiných důvodů), proto se od této praxe upouští. Podobně tomu je i se sociálním zařízením – některé jednolůžkové pokoje mají samostatnou toaletu, některé ji mají společnou se sousedním pokojem. Výše úhrady se tak mohla opět drobně lišit, ale

mnoho uživatelů vzhledem ke svému zdravotnímu stavu tyto toalety nevyužívá, proto se již většinou pokoje dle tohoto kritéria nerozlišují a úhrada zůstává stejná. Samozřejmě takto stanovené částky dle platných ceníků jsou individuálně upravované, dle výše příjmu uživatele. Je nutné vždy odečíst 15% kapesného a teprve poté se stanoví výše úhrady. Uživatelé, kteří mají přihlášenou diabetickou stravu, dostávají ještě druhé večeře, proto je úhrada za diabetickou stravovací jednotku vyšší. Vážený průměr jsem v tabulce uvedla proto, že poměr jednolůžkových a dvoulůžkových pokojů není stejný: jednolůžkových pokojů je 32, dvoulůžkových pokojů 48.

Úhrady za pobyt v sociálních službách se samozřejmě zvyšují společně se zvyšujícími se náklady za službu. Od počátku vzniku domova důchodců v Semilech do roku 2014 vzrostly náklady na 1 lůžko téměř dvojnásobně. Celková částka za náklady na provoz zařízení za kalendářní rok se pohybuje v desítkách milionů korun, zpočátku se pohybovala okolo 11 mil., v současnosti přesahuje 40 mil za rok. Konkrétní růst této částky je zpracován v tabulce č. 4. Náklady zahrnují mzdy zaměstnancům zařízení (tvoří většinu částky), platby za energie, vodné a stočné, nákupy potřebných pomůcek a další. Zařízení je zřizováno městem Semily, dostává tedy od něj dotace, stejně tak se snaží získávat dotace z Evropské unie, dále jsou tyto náklady hrazeny z příspěvků na péči uživatelů a úhrad za pobyt.

Tabulka č. 4: Vývoj růstu nákladů na jedno lůžko v Sociálních službách Semily (Zdroj: vlastní dle statistik SSS)

	Náklady na lůžko	2006	15 466
1998	11 408	2007	16 278
1999	11 444	2008	18 116
2000	11 503	2009	18 632
2001	11 670	2010	17 626
2002	11 502	2011	17 823
2003	11 856	2012	18 324
2004	12 679	2013	19 652
2005	14 214	2014	22 230

Shrnutí kapitoly č. 4:

V závěru teoretické části práce jsem se věnovala pobytovým sociálním službám pro seniory, nejdříve obecně, později jsem se zaměřila na problematiku financování těchto služeb. Na financování jsem pohlížela z hlediska výdajů státu, ale také z hlediska nákladů za lůžko v zařízení a úhrad za pobyt v sociálních službách.

V textu i v příložených tabulkách v celé práci můžeme vidět, že náklady za lůžko a s nimi i úhrady za pobyt v sociálních službách rostou v posledních letech velice rychle. Toto tvrzení však nemůžeme použít i pro růst starobních důchodů, které sice rostou, ale zdaleka ne tak rapidně jako zmíněné náklady a s nimi spojené úhrady za pobyt v zařízení pro seniory. Jak dlouho je tato situace ještě udržitelná? A co se stane s těmito částkami, až se státní důchody nebudou navyšovat, ale naopak snižovat (jak bylo uvedeno v kapitolách 2 a 3)? Na tyto a mnoho dalších otázek se pokusím odpovědět v empirické části práce.

5 Empirická část práce

V empirické části práce se budu věnovat konkrétním číslům výše starobních důchodů a výše úhrad za pobyt v Sociálních službách Semily (dále také „SSS“). Nejdříve budu zjišťovat, jak konkrétně rostla výše průměrného důchodu v porovnání s růstem výše úhrady za pobyt v Sociálních službách Semily v období od roku 1998 (kdy vznikl v Semilech domov pro seniory, tehdy domov důchodců) do roku 2014. Na základě těchto informací provedu poté rozhovory s příslušnými zaměstnanci Sociálních služeb Semily a sociálního odboru Městského úřadu Semily, se kterými budu řešit možný budoucí vývoj a řešení této situace.

5.1 Formulace výzkumných cílů

Hlavním cílem mého výzkumného šetření je zmapovat vývoj růstu starobních důchodů v Sociálních službách Semily za období od roku 1998 do roku 2014, porovnat ho s vývojem růstu úhrad za pobyt v Sociálních službách Semily za stejné období a navrhnout případné změny ke stabilizaci situace seniorů.

Hlavní cíl byl transformován do **hlavní výzkumné otázky** takto:

Jak se měnila výše starobních důchodů v Sociálních službách Semily v období od roku 1998 do roku 2014 v porovnání s vývojem růstu úhrad za pobyt v Sociálních službách Semily a jaké by mohly být případné změny vedoucí ke stabilizaci situace seniorů?

Hlavní výzkumná otázka byla rozdělena do dvou **dílčích výzkumných otázek**:

Dílčí výzkumná otázka 1 (DVO1): Jak se měnila výše starobních důchodů v Sociálních službách Semily v porovnání s vývojem výše úhrad za pobyt v tomto zařízení v období od roku 1998 do roku 2014?

Hypotéza DVO1: Úhrady za pobyt v Sociálních službách Semily stoupají rychleji než starobní důchody.

Cílem této dílčí výzkumné otázky je zmapovat vývoj uvedených dvou faktorů (starobního důchodu a úhrady za pobyt v Sociálních službách Semily) za dobu existence domova pro seniory a domova se zvláštním režimem v Semilech a interpretovat tato zjištění s ohledem na budoucí vývoj.

Dílčí výzkumná otázka 2 (DVO2): Jaké by mohly být případné změny vedoucí ke stabilizaci situace seniorů?

Cílem této dílčí výzkumné otázky je na základě výsledků DVO1 zjistit pomocí zkušených zaměstnanců Sociálních služeb Semily a sociálního úseku Městského úřadu Semily, jaké změny by se měly odehrát, aby se stabilizovala či zlepšila situace současných, ale i budoucích seniorů. Díky zjištěným informacím poté vyvodit návrhy na zlepšení situace do budoucnosti.

5.2 Zvolené metody a techniky

Když jsem začala přemýšlet nad realizací svého výzkumného šetření, představila jsem si své hlavní téma – finance (financování služeb). Už slovo finance u mě evokuje čísla, počty, statistiky, tabulky a grafy. Takže v době, kdy přišla řeč na volbu výzkumné strategie, kvantitativní přístup se zdál jasnou volbou. Po hlubším zamyšlení jsem se ale rozhodla, že využiju kombinaci obou, tedy přístupu kvantitativního i kvalitativního.

Švaříček (2007) ve své knize uvádí, že kombinace obou výzkumných strategií je moderní a dobrá, protože se tak může využít silných stránek kvantitativní i kvalitativní strategie. Shrnula bych to komentářem sociologa Blaua: „*Kvantitativním výzkumem nelze vlastně zjistit nic více než to, co jsme „kvalitativně“ předem věděli, ale o čem jsme pouze nevěděli, jak je „to“ v populaci rozloženo, distribuováno.*“ (in Švaříček, Šedřová a kol., 2007, str. 13-14) Myslím, že tím je krásně řečeno, že tyto dvě strategie se prolínají, ať už chceme, či nikoliv.

Ve své práci jsem se rozhodla nejdříve užít kvantitativní výzkumnou strategii, jejíž podstatou je výběr proměnných, u kterých sledujeme rozložení v populaci (respektive ve výzkumném souboru) a vztahy mezi nimi. Na počátku je tedy teoretické tvrzení, které převedeme do hypotézy, a posléze pomocí dedukce hypotézu ověřujeme. (Punch, 2008)

Za metodu v dílčí výzkumné otázce č. 1 jsem zvolila sekundární analýzu dat, kdy použiju potřebná data (čísla), která jsem získala z výročních statistik a ze systému Cygnus používaného organizací, kde výzkumné šetření provádím. Tato data budou zpracována do tabulky a pro přehlednost i do grafu, následně budou slovně interpretována.

V druhé části výzkumného šetření, respektive v druhé dílčí výzkumné otázce použiji kvalitativní výzkumnou strategii, díky níž se mohu do hloubky věnovat problému

(problémům), které budou zjištěny (ověřeny) v první části výzkumu. Kvalitativní výzkumná strategie právě tuto možnost, věnovat se problematice do hloubky, poskytuje. Tento přístup je založený zejména na indukci, díky níž jsou v závěru obsaženy informace, které přesahují výchozí informace. Ovšem je třeba mít na mysli, že tato strategie má pravděpodobnostní povahu, protože zjištěná data nepopisují všechny možnosti. Jak říká Švaříček: „*Hypotézy a teorie vzniklé na základě kvalitativního výzkumu však není možné zobecňovat. Jsou platné právě jen pro vzorek, na kterém byla data získána.*“ (Švaříček, Šed'ová a kol., 2007, str. 25)

Jako metodu jsem se rozhodla použít hloubkový rozhovor. Miovský (2006) uvádí, že je to nejobtížnější, ale zároveň nejvýhodnější metoda získávání dat. Rozhovor (neboli interview) je náročný v tom, že je důležité při něm používat i metodu pozorování, abychom mohli získaná data kvalitně zpracovat. Rozhovor můžeme rozdělit na nestrukturovaný, polostrukturovaný a strukturovaný.

Pro účely své diplomové práce jsem se rozhodla využít rozhovor polostrukturovaný, který je dle Miovského (2006) nejrozšířenější technikou rozhovoru. Polostrukturovaný rozhovor zahrnuje i určitou přípravu, kdy si vytvoříme jakési schéma otázek, jež však můžeme v průběhu rozhovoru doplňovat o další otázky, které se zkoumané problematiky týkají a kterých se při rozhovoru s informanty dotkneme. Doplnující otázky nám tak pomůžou chápat, jak danou věc tazatel myslí, a rozpracovávají téma do hloubky. Výše zmíněné schéma otázek nám tak slouží jako jádro rozhovoru, které však v průběhu realizace doplňujeme dalšími tématy a otázkami.

V první části své práce budu tak kvantitativně zpracovávat data, jako jsou průměrná výše starobních důchodů a výše úhrad za pobyt v sociálních službách, a pak je budu interpretovat. Na to pak naváže kvalitativní výzkum, kdy proběhnou polostrukturované rozhovory s několika zaměstnanci Sociálních služeb Semily a Městského úřadu Semily, kteří se danou problematikou financování služeb zabývají. Následně budou interpretovány celkové výsledky, kdy by měly být navrženy změny současně nastaveného systému důchodového pojištění, popřípadě změny v sociálních službách, které by prospěly seniorům současným i budoucím.

Tabulka č. 5: Transformační tabulka

DVO	Výzkumný nástroj	Zdroj	Kritéria, Tazatelské otázky
DVO1	Sekundární analýza dat	Systém Cygnus, výroční statistiky SSS	<p>K1 Změna výše starobního důchodu v České republice</p> <p>K2 Nárůst starobního důchodu v České republice oproti předchozímu roku v %</p> <p>K3 Změna výše starobního důchodu v SSS</p> <p>K4 Nárůst starobního důchodu v SSS oproti předchozímu roku v %</p> <p>K5 Změna výše úhrad za pobyt v SSS</p> <p>K6 Zůstatek z důchodu v %</p> <p>K7 Změna výše stanovených úhrad v SSS</p> <p>K8 Odhad budoucího vývoje výše starobního důchodu versus výše úhrad</p>
DVO2	Polostrukturovaný rozhovor	Zaměstnanci Sociálních služeb Semily sociálního úseku MěÚ Semily	<p>TO1 Jakou profesi v současnosti vykonáváte a jak dlouhou máte praxi v tomto oboru?</p> <p>TO2 Jaké vidíte nejsilnější a nejslabší stránky současného systému sociálního pojištění, respektive důchodového pojištění?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Je do budoucna takto nastavený systém dle Vás udržitelný? <p>TO3 Jaké spatřujete do budoucna trendy v oblasti důchodového pojištění?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Očekává se dle Vás nějaký výrazný zvrát, změna či krize v systému důchodového pojištění? - Kdy se podle Vás tento zvrát odehraje? <p>TO4 Jaké případné změny byste navrhoval/a Vy osobně, aby se zlepšila situace současných a budoucích seniorů?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Jaké změny by měly nastat v systému důchodového pojištění? - Jaké změny by měly nastat v oblasti sociálních služeb pro seniory? <p>TO6 Jak by se současní mladí lidé v produktivním věku měli připravovat na důchod (po ekonomické stránce)?</p> <p>TO7 Jakou roli hraje Vaše profese v procesu nastavování výše úhrady za pobyt v SSS?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kdo rozhoduje o výši úhrad?

			<ul style="list-style-type: none"> - Kdy a z jakých důvodů se přistupuje ke zvyšování úhrad?
		Zaměstnanci Sociálních služeb Semily	<p>TOss Jak je to s „doplatky“ úhrad za pobyt ve Vašem zařízení?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Jak se mění počet uživatelů, kteří nemají dostatečný příjem? - Jak konkrétně řešíte situaci, když zjistíte, že žadatel/uživatel nemá dostatečný příjem na pokrytí úhrady? - Jak na tuto situaci reagují rodiny či blízcí uživatelů?

5.3 Popis realizace výzkumného šetření

Tvorba mojí diplomové práce by se dala rozdělit do dvou částí. První část se odehrávala na přelomu roku 2014 a 2015 a druhá od počátku letošního roku. Poprvé jsem na práci začala pracovat až koncem roku 2014, kdy jsem po konzultaci s vedoucím práce změnila téma na takové, které se mě více dotýká a mám s ním jisté zkušenosti (zejména ze zaměstnání, ale i osobní zkušenosti). Po vyřešení všech administrativních záležitostí a schválení nového tématu práce jsem začala vyhledávat vhodnou literaturu a ostatní zdroje, které se problematiky důchodů dotýkají. Zároveň jsem v té době získávala data pro empirickou část práce (z toho důvodu jsou v DVO1 a vlastně v celém výzkumu užita data jen do roku 2014). Jedná se o data ze systému Cygnus, který v SSS používáme. Tato data byla následně interpretována v DVO1 (v únoru 2016). Začátkem roku 2015 jsem také vytvořila první 2 kapitoly diplomové práce.

Poté následovala delší (mateřská) pauza a začátkem roku 2016 jsem pokračovala v psaní teoretické části práce, kterou jsem dokončila přibližně v polovině února 2016. Následovala realizační etapa mého výzkumného šetření, respektive jeho druhá část, kdy jsem zpracovala předem získaná data do DVO1 a na základě výsledků jsem vytvořila otázky do rozhovorů, které byly realizovány od 24. do 29. 2. 2016. Všechny rozhovory byly po svolení od informantek nahrány na záznamník a následně přepsány a začátkem března interpretovány. Společně s výsledky první výzkumné otázky byl vytvořen závěr, kde jsou shrnuty celkové výsledky mého výzkumného šetření.

5.4 Charakteristika nositelů informací (informantů)

Výzkumné šetření bylo zaměřeno na zařízení Sociální služby Semily. Abych získala co nejkomplexnější data, snažila jsem se provést rozhovor se všemi osobami, které se v Semilech nějakým způsobem pobytovými sociálními službami pro seniory zabývají. Jelikož v Semilech je pouze jedno zařízení poskytující pobytové sociální služby pro seniory (Sociální služby Semily), byl rozhovor uskutečněn s vedením zařízení a se sociální pracovníci, která zde působí. Dále jsem rozhovor provedla se zaměstnanci sociálního úseku Městského úřadu Semily, a to konkrétně s vedoucí úseku a se zaměstnankyní, která má na starosti sociální práci a sociální služby na Semilsku.

Vzhledem k tomu, že rozhovory navazovaly na výsledky DVO1, byli informanti zpočátku rozhovoru uvedeni do problematiky, respektive jim bylo představeno hlavní téma mé práce a také hlavní body výsledků z DVO1.

Tabulka č. 6: Kódování informantů – zaměstnanci Sociálních služeb Semily

Informant	Pohlaví	Pracovní pozice	Délka praxe (v letech)
I _{SSS1}	žena	Ředitelka	10
I _{SSS2}	žena	Sociální pracovnice	15

Tabulka č. 7: Kódování informantů – zaměstnanci Městského úřadu Semily

Infromant	Pohlaví	Pracovní pozice	Délka praxe (v letech)
I _{MĚÚ1}	žena	Vedoucí sociálního úseku	15
I _{MĚÚ2}	žena	Koordinátor sociálních služeb	27

6 Interpretace zjištěných poznatků

6.1 Dílčí výzkumná otázka č. 1

V první dílčí výzkumné otázce bylo zkoumáno, jak se měnila výše starobních důchodů v Sociálních službách Semily v porovnání s vývojem výše úhrad za pobyt v tomto zařízení v období od roku 1998 do roku 2014.

Cílem této dílčí výzkumné otázky bylo zmapovat vývoj uvedených dvou faktorů (starobního důchodu a úhrady za pobyt v Sociálních službách Semily) za dobu existence domova pro seniory a domova se zvláštním režimem v Semilech a interpretovat tato zjištění s ohledem na budoucí vývoj.

Hypotéza: Úhrady za pobyt v Sociálních službách Semily stoupají rychleji než starobní důchody.

Tabulka č. 8: Dílčí výzkumná otázka č. 1

	Průměrná výše důchodu v ČR	Nárůst starobního důchodu v ČR oproti předchozímu roku v %	Průměrná výše důchodu v SSS	Nárůst starobního důchodu v SSS oproti předchozímu roku v %	Průměrná výše úhrady v SSS	Zůstatek z důchodu v %	Průměrná výše stanovených úhrad
1998	5 367	x	.	.	3 967	26,1	.
1999	5 724	6,2	.	.	4 121	28,0	.
2000	5 962	4,0	.	.	4 389	26,4	.
2001	6 352	6,1	.	.	4 615	27,3	.
2002	6 830	7,0	.	.	5 103	25,3	.
2003	7 071	3,4	.	.	4 972	29,7	.
2004	7 256	2,5	.	.	5 699	21,5	.
2005	7 728	6,1	.	.	5 646	26,9	.
2006	8 173	5,4	.	.	5 880	29,9	.
2007	8 736	6,4	8 525	x	6 114	28,3	7 890
2008	9 347	6,5	8 909	4,5	7 128	20,0	7 890
2009	10 027	6,8	9 689	8,8	7 710	20,4	7 890
2010	10 093	0,7	9 794	1,1	8 139	16,9	7 890
2011	10 543	4,3	10 234	4,6	8 669	15,3	8 944
2012	10 770	2,1	10 563	3,2	8 942	15,3	8 944

2013	10 962	1,8	10 688	1,2	8 879	16,9	9 378
2014	11 065	0,9	10 956	2,5	9 091	17,0	9 378
Nárůst 2007-2014 (v %)	21,0	x	22,2	x	32,7	x	15,9
Nárůst 1998-2014	51,5	x	x	x	56,4	x	x

V tabulce č. 8 jsou zpracována kritéria 1 až 7 z transformační tabulky. Pokud není uvedeno v hlavičce tabulky jinak, hodnoty jsou uvedeny v Kč.

Tato tabulka nám ukazuje vývoj růstu průměrných důchodů v České republice, průměrné výše důchodů v SSS a růst úhrad za pobyt v SSS. Následně je vždy tento vývoj vyjádřen i procentuálně, aby byl lépe představitelný. Průměrná výše starobních důchodů v České republice je veřejně dostupnou informací, sestavování statistik ohledně výše důchodu či příjmů celkově je u nás běžnou praxí. To samé však nemohu říci o statistikách v SSS. Zde se tato praxe zavedla až po roce 2006, proto nemohu tuto informaci poskytnout za dřívější roky. Rok 2006 byl zlomový, zejména díky vzniku zákona o sociálních službách a vytvořením nových počítačových programů: díky programu Cygnus, který se používá v SSS dodnes, můžeme získávat spoustu cenných dat, což před tím možné nebylo. Na druhou stranu zde vzniká etické dilema, zda jsou všechna tato data pro chod zařízení důležitá, zda nejsou nadbytečná či zda nehrozí únik těchto citlivých údajů. Toto dilema by mohlo být však samostatným a velice zajímavým tématem pro jinou diplomovou práci.

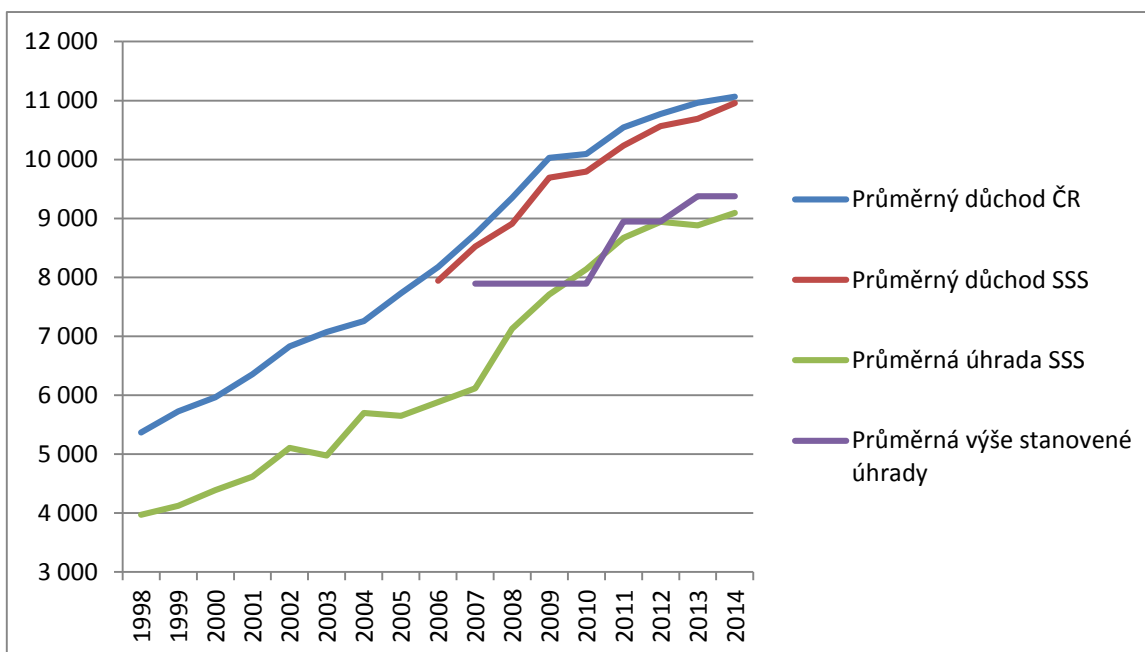
Jak jsem již uvedla, dané částky jsou pouze průměrné. Průměr je vypočítaný vždy za prosinec daného roku. Průměrnou úhradou se rozumí průměr všech zaplacených úhrad. Jsou zde tedy započítány i úhrady, které neodpovídají dle sazebníku dané výši, ale ze zákona jsou krácené 15% nebo 30% kapesným (zákon 108/2006 Sb., toto kapesné snížil na 15%). Proto jsou ve sloupci „průměrná výše úhrady“ nižší částky než ve sloupci „průměrná výše stanovených úhrad“. Toto kritérium nám ukazuje, jak průměrně vysoké by se vybíraly úhrady, pokud by se nepřihlíželo k výši příjmu uživatele (a tedy ani k 15% kapesného). Tyto částky jsou vypočítány jako vážený průměr, nikoliv jako průměr aritmetický, jak tomu je u předchozích položek. Opět musím uvést, že toto kritérium mohu použít až od roku 2007, kdy vstoupil v platnost zákon o sociálních službách a změnil se tak systém stanovení výše úhrady za pobyt v zařízení (viz kapitoly

4.2 a 4.3). Změna výše takto stanovených úhrad je vždy spojená se vznikem nových sazebníků. Můžeme vidět, že růst těchto částek je mnohem strmější než růst částek úhrady za pobyt, které se daří vybírat.

Položka „zůstatek z důchodu v %“ je vypočítaná za roky 2007 až 2014 jako rozdíl položek „průměrná výše důchodu v SSS“ a „průměrná výše úhrady v SSS“. Vzhledem k nedostatku informací ohledně výše důchodů v SSS je tento výpočet alespoň pro zajímavost v letech 2005 až 1998 propočítán s průměrnými důchody v České republice. Výsledek je pro lepší představu opět vyjádřen procenty.

Jak jsem již uvedla, v tabulce jsem použila kritérium průměrné výše starobního důchodu v České republice zejména proto, abychom měli představu jeho růstu i před rokem 2006, od kdy ho můžeme sledovat i v SSS. Spočítala jsem průměrný rozdíl výše důchodů v ČR a v SSS. Výsledkem je průměrně o 269 Kč nižší průměrný důchod v SSS oproti republikovému průměru starobního důchodu. Je známo, že výše důchodů je rozdílná v různých regionech v republice, což je závislé na ekonomické struktuře dané oblasti, ale také na tom, jak čerpá dotace z evropských fondů (týká se období po vstupu do Evropské unie). Vzhledem k tomu, že Semily nikdy nepatřily mezi takzvané bohaté regiony (v těchto oblastech se rozvíjel zejména textilní průmysl), je logické, že průměrná výše důchodů uživatelů SSS je oproti celorepublikovému průměru nižší.

Na následujícím grafu jsou znázorněné čtyři proměnné z tabulky č. 8.

Graf č. 1: Vývoj růstu důchodů a úhrad za pobyt

Pokud se zaměříme na růst průměrných důchodů v ČR i v SSS, uvidíme, že křivka je téměř shodná, jen důchody v SSS jsou nižší, jak jsem již uvedla výše v textu. Křivka průměrné výše úhrady v SSS je také velmi podobná, až na menší výkyvy. Tato situace však může způsobená tím, že se jedná o výši průměrně vybíraných úhrad za pobyt v SSS, které jsou tak upravovány tak, aby dle zákona o sociálních službách uživatelům zbývalo minimálně 15% kapesného. Proto tato křivka téměř kopíruje křivky průměrných důchodů v SSS i ČR, protože výše vybíraných úhrad je odvislá od výše příjmů uživatelů. I přes to ale mohu konstatovat, že úhrady za pobyt v SSS rostou rychleji než starobní důchody, a to zejména za roky 2007 až 2014.

Křivka průměrné výše stanovené úhrady ukazuje fakt, na který se snažím poukazovat: náklady a tedy i úhrady za pobyt v sociálních službách pro seniory rostou rychlým tempem. Prozatím můžeme sledovat i růst starobních důchodů, nicméně jak je vidět na grafu č. 1 i v tabulce č. 8, od roku 2011 důchody rostou jen velmi pomalu. Vezmeme-li v potaz i budoucí vývoj, který jsem nastínila v teoretické části (v kapitolách 2 a 3), kdy se předpokládá, že výše státních důchodů bude rapidně klesat (v roce 2050 se odhaduje pokles dokonce až na 20% průměrné mzdy), nastane brzy situace, kdy se křivky průměrných důchodů a výše stanovených úhrad protnou a nadále bude první ze zmíněných klesat, zatímco ta druhá bude stoupat. Tvrzení, že úhrady rostou rychleji než příjmy uživatelů, můžeme demonstrovat i na snižujících se zůstatcích z důchodu.

Dalším problémem, který je spojen s placením úhrad za pobyt v SSS, jsou uživatelé, kteří již nyní nemají dostatečně vysoký příjem, aby uhradili celou částku za pobyt v zařízení. Samozřejmě, že takový žadatel není kvůli nízkému příjmu odmítnut (nedostatečná výše příjmu není důvodem odmítnutí žadatele) a stejně tak je mu dopráno zákonem stanovené kapesné ve výši 15% jeho příjmu. Nicméně SSS (a myslím si, že nejenom v tomto zařízení) poté vzniká tzv. „doplatek“ (nejedná se o nedoplatek – tím se rozumí situace, pokud uživatel nezaplatí částku ve výši, kterou má sjednanou ve smlouvě), který organizaci zůstává neuhrazen, pokud se tedy nedomluví se třetí osobou, která by tak za uživatele tento „doplatek“ hradila. Tomuto problému se budu dále věnovat v DVO2, avšak ráda bych uvedla, že SSS nevede žádnou oficiální statistiku o počtu uživatelů, kterých se tyto „doplatky“ týkají, ani o výši částky, která jim tak zůstává neuhrazena.

Shrnutí DVO1:

Cílem této dílčí výzkumné otázky bylo zmapovat vývoj starobního důchodu a úhrady za pobyt v Sociálních službách Semily za dobu existence domova pro seniory a domova se zvláštním režimem v Semilech a interpretovat tato zjištění s ohledem na budoucí vývoj. Vzhledem k tomu, že v zařízení, kde bylo výzkumné šetření realizováno, neexistují dokumenty, které by uváděly výše starobních důchodů uživatelů SSS od roku 1998 do roku 2006, bohužel jsem nemohla tuto část výzkumné otázky zcela naplnit. Abych však mohla ověřovat uvedenou hypotézu, uvedla jsem průměrné výše starobních důchodů v České republice. Protože jsem sledovala vývoj těchto částek (a ne reálnou hodnotu), myslím si, že tento nedostatek výrazně neovlivnil samotné ověřování hypotézy.

Celkový vývoj za roky 1998 až 2014 můžeme tedy sledovat v kritériích průměrné důchody v ČR a průměrná výše úhrady v SSS. Konečný výsledek je takový, že úhrady rostou rychleji o 4,9% než důchody. Pokud se ale podíváme na výsledek z poslední pár let, konkrétně z let 2007 až 2014, můžeme vidět, že úhrady rostly o 11,7% více než důchody v ČR (a o 10,5% více než důchody v SSS). Vezmeme-li tedy v potaz budoucí vývoj výše důchodů, kdy se předpokládá postupné snižování státních důchodů, můžeme odhadovat, že se křivka úhrad s křivkou důchodů brzy protnou, což v praxi bude mít za následek, že razantně stoupne počet uživatelů, kteří nebudou mít dostatek financí na zaplacení plné výše stanovených úhrad. Kdy tento střet nastane, nedokážu odhadnout, nicméně je důležité, abychom s touto prognózou něco udělali. Jaké změny by se měly odehrát, aby se tato situace zlepšila, nebo aby k ní vůbec nedošlo, budu zjišťovat v DVO2.

Závěr DVO1: Hypotéza DVO1 byla potvrzena.

6.2 Dílčí výzkumná otázka č. 2

Ve druhé dílčí výzkumné otázce jsem zjišťovala, **jaké by mohly být případné změny vedoucí ke stabilizaci situace seniorů.**

Cílem této dílčí výzkumné otázky je na základě výsledků DVO1 zjistit pomocí zkušených zaměstnanců Sociálních služeb Semily a sociálního úseku Městského úřadu Semily, jaké změny by se měly odehrát, aby se stabilizovala či zlepšila situace současných, ale i budoucích seniorů. Díky zjištěným informacím poté vyvodit návrhy na zlepšení situace do budoucnosti.

Všichni informanti pracují v sociální oblasti a mají minimálně 10 let praxe v oboru. Stejně tak všichni informanti vystřídali i jiná zaměstnání v sociální oblasti, mají tedy podle mého názoru dostatek zkušeností, aby mohli zodpovědně odpovědět na mé otázky v rozhovoru.

Nejdříve jsem se zaměřila na současný systém důchodového pojištění, kdy jsem se dotazovala na jeho silné a slabé stránky. Většina odpovědí se týkala slabých stránek, usuzuji z toho, že informanti nejsou spokojeni s tím, jak je současný systém nastaven; stejně můžeme usuzovat z množství navrhovaných změn (k tomuto bodu se ještě budu vyjadřovat dále). Celkově dvě z oslovených (I_{MĚÚ1} a I_{MĚÚ2}) se domnívají, že nejslabší stránkou celého systému sociálního pojištění, respektive i důchodového pojištění, že je velice citlivý na demografické změny v naší populaci. Což se již nyní ukazuje na faktu, kdy roste nepoměr seniorů a lidí v produktivním věku. Dále dotazovaní vidí problém v tom, že stát do nynějška financoval důchody sám, myšleno tak, že reforma, která se snaží přimět osoby v produktivním věku spořit na důchod, měla přijít mnohem dříve. Zároveň ale I_{MĚÚ1} dodává: *„Já si myslím, že legislativa byla za minulého režimu úplně jiná a i po revoluci tomu neodpovídala. V té době, to asi ani nikomu nedocházelo, že bychom si měli něco spořit. A asi ani nemohlo. Po té revoluci si všichni mysleli, že mají jen práva, ale zapomínalo se na povinnostech. Ale myslím si, že tyto změny jsou zcela normální vývoj demokracie, ono to k tomu prostě dozrává.“* A právě kvůli vývoji demokracie a legislativy v České republice, který trvá příliš dlouho, ale také kvůli provedené reformě, budou dle I_{MĚÚ1} nejvíce ovlivněni důchod osob narozených v 60. a 70. letech. Ty totiž již pocítí velký pokles důchodů a zároveň kvůli zmíněné legislativě nestihly naspořit dostatek financí, které by je v důchodu zajistily (respektive nevěděly, že je nutné tvořit si rezervu do důchodu).

Další slabou stránku vidí I_{SSS1} v nízké základní výměře důchodů: *„Co si myslím, kde je hlavní problém, je v opravdu nízké základní výměře, od které se pak odvíjí celý ten důchod. Potom samozřejmě ať každý dostane to, co si zaslouží, co doopravdy odvede. Ale ten základ je opravdu moc nízký.“* Na druhou stranu I_{SSS2} uvedla, že je velkým problémem stanovení výše důchodu dle odpracovaných let. Tento bod nepovažuje za slabou, ani za silnou stránku. Jen konstatuje, že to bude do budoucna znamenat velké problémy.

Poslední okruh témat, který jsem v rámci první otázky zaznamenala, se týká dědictví a majetkové problematiky. I^{ss2} vidí skuliny v zákonech v této oblasti a uvádí: „*Trochu zaráží, nebo řekněme vadí, že nemůžeme chtít po státu „doplatky“, které tady zesnulý uživatel zanechá a který nemá žádné dědice. Po jeho smrti se zjistí, že má nějaký majetek, který propadne státu. A ten stát by se podle mě měl zajímat, zda tady ten uživatel třeba nezanechal řekněme „dluh“ a že by se to z toho propadlého majetku mohla dofinancovat alespoň část.*“ Zde informantka narážela zejména na problematiku tzv. „doplatků“, kterým se budu věnovat níže. Jedná se o případ, kdy uživateli po odečtení kapesného, nestačí příjem na pokrytí celé úhrady. Protože však tuto částku nemůže zařízení sociálních služeb po nikom vymáhat, nejedná se o nedoplatek, proto jsem tento rozdíl (úhrada minus příjem) nazvala „doplatkem“.

V rámci první otázky jsem se zajímala, zda se informanti domnívají, že je současný systém důchodového pojištění (respektive sociálního pojištění) do budoucna udržitelný. Všichni informanti se shodli na tom, že nikoliv, a to zejména z důvodu stárnutí populace, nízké porodnosti a I^{ss1} a I^{ss2} vzpomněli také problematiku dlouhodobě nezaměstnaných. Na doplňující otázku, jak dlouho si myslí, že tento systém bude funkční, odpověděly všechny informantky, že to nedokážou ze své pozice odhadnout, I^{MĚÚ2} dodala, že maximálně 10 nebo 15 let.

Další okruh otázek byl věnován změnám, které by dle dotazovaných měly nastat, aby se zlepšil systém důchodového pojištění, sociálních služeb a vlastně celkově situace současných a budoucích seniorů. Vzhledem k tomu, že všechny informantky odpověděly na předchozí otázku, že systém není udržitelný, navrhly mnoho změn, které by mohly dle jejich pohledu na věc pomoci. Všechny oslovené ženy se shodly, že je zapotřebí celková změna systému, že dílčí změny nepomůžou. Ale stejně tak všechny narovinu přiznaly, že nedokážou přesně říct, jak ho nastavit, aby byl co nejideálnější. Navrhly tak alespoň některé body, které by stály za úvahu.

I^{MĚÚ1} a I^{MĚÚ2} by podporovaly pracující seniory: „*Kdyby se ti budoucí senioři udrželi v pracovním procesu, to by mohlo pomoci. Aby stále odváděli do systému peníze. Například podobně to funguje ve Švédsku, kde se dokonce finančně motivují, aby pokud můžou a zdravotní stav jim to dovolí, tak aby co nejdéle pracovali.*“ Zároveň tyto informantky dodávají, že by zkušenosti senioři mohli předávat své cenné zkušenosti mladým absolventům, kteří se do pracovního procesu teprve zapojují.

Následovaly další návrhy na změnu: větší podpora zaměstnavatelů, kteří by pak mohli podporovat své zaměstnance při spoření na důchod, dále IMĚÚ1 navrhovala více motivovat a podporovat mladé lidi v produktivním věku, aby si odkládali část svého příjmu na důchod. K tomuto názoru se přikláněla i Isss2, která však dodává, že vidí velký problém v nejistotě, kterou dnešní populace mladých má vůči různým programům podporovaných státem: *„Myslím si, že zásadní problém je to, že mladí nemají důvěru. Protože teď se například ruší ten druhý pilíř, kdo ví, zda ty peníze ještě uvidí. A to se děje pořád, že někam začnou dávat peníze a ono se to zase zruší. Nebo se pořád mění podmínky i pro již uzavřené smlouvy, jako třeba stavební spoření. A to všechno na nás a na mladé lidi působí, takže si myslím, že mladí nemají moc důvěru si něco někam odkládat, i když by třeba mohli.“*

Návrhu na změnu, na kterém se shodly IMĚÚ1 a IMĚÚ2, se týká věku odchodu do důchodu, který by se dle nich měl nastavit na určitý rok, neměl by se posouvat dle data narození. Podle nich by se hranice mohla nastavit na 65 let, kdy by ještě měli senioři chuť a možnost přivydělávat si a odvádět tak nadále do systému sociálního pojištění.

Další výtku se týkala zejména toho, že peníze se zbytečně „investují“ do míst, kde to není příliš potřeba. Isss1 říká: *„Například dlouhodobě nezaměstnaní dostávají peníze na ruku za nic. Dříve alespoň museli odvést nějaké práce, které byly prospěšné veřejnosti, jako třeba v zařízení, kde jsem pracovala před tímto, tam mi chodili tihle nezaměstnaní a odpracovali si u mě pár hodin, za což oni dostali odměnu ve formě dávky a mě to neuvěřitelně pomáhalo. Té práce je hodně a lidí málo. Tady si myslím, že utíkají zbytečně peníze.“* Navíc se tato informantka domnívá, že v České republice máme velice složitou byrokracii, na kterou je také potřeba až příliš mnoho peněz: *„Řídí nás Evropská unie, můžeme tedy rozpustit senát a ušetří se neuvěřitelně vysoké částky za administrativu. To je obrovský aparát a těch peněz co to stojí! Problémem ale je, že senát se nikdy nerozpustí. Každé ministerstvo má takový aparát, tolika lidí, kteří ani neodvedou tolika práce, aby za ni museli brát tolik peněz. To samé je ale i na krajských úřadech, tam všude vidím velké rozhazování peněz, které by se hodily jinde, právě třeba na důchody.“*

Isss2 navrhovala změny zejména v oblasti dědictví, kdy stát se jakožto dědic zesnulého uživatele nezajímá, zda tento člověk nezanechal v sociálních službách nějaký „dluh“ (rozumí se situace, kdy tento uživatel neměl dostatečně vysoký příjem, aby pokryl

úhradu za pobyt v zařízení). „A to pak bývají třeba lidé, kteří zde zanechávají ty „doplatky“. Víte, nám se právě stává, že nám sem nastupují opravdu lidé, kteří nemají žádné příbuzné, kteří by se o ně starali. Takže až zemřou, dědicem bude stát a myslím, že by se měl ten stát v případě nějakého zisku z dědictví alespoň zeptat, když je ten člověk v sociálních službách.“ Dále se I_{SSS2} domnívá, že je problémem nízká minimální mzda. Respektive uvádí, že by se nemělo lidem vyplatit zůstat doma na dávkách a nechodit pracovat. Tito nezaměstnaní pak mají extrémně nízký důchod, což následně přináší další problémy právě sociálním zařízením, která tak od takových uživatelů nezískají úhradu v plné výši: „Myslím si, že je vůbec špatně nastavené to, že se někomu vyplatí být doma na dávkách. Že třeba vzhledem k dojíždění a ostatním výdajům by při zaměstnání měl třeba o 1000 korun víc, než když může zůstat doma a nedělat nic.“ I_{SSS2} dodává, že problematika dlouhodobě nezaměstnaných s sebou nese i další potíže, jako jsou zejména děti vyrůstající v těchto rodinách. Ty nemají vzor v rodičích, nejsou motivovány se vzdělávat a chodit do zaměstnání a vzniká tak vícegenerační problém.

Toto tedy byly navrhované změny systému důchodového pojištění (případně i změny v zákonech z jiných oblastí) a nyní se zaměřím na změny v oblasti sociálních služeb. Zde nejčastěji informantky navrhovaly větší kontrolu příspěvků na péči. Konkrétně I_{MĚÚ1} říká: „Já osobně bych změnila systém příspěvků na péči. Skutečně bych to vážala na služby, mělo by to být skutečně prokazatelné, že danou službu využívá a využívá na to právě tento příspěvek. Bud' tedy budu pečovat o seniora celodenně, mám příspěvek místo platu, pak mi to náleží, nebo si kupuju služby.“ I_{SSS2} navíc dodává, že původní myšlenka byla, aby se příspěvek na péči skutečně vázal na služby a tím pádem by se zcela jinak rozvíjely služby, zejména terénní, které jsou dle I_{MĚÚ1} a I_{MĚÚ2} zatím v počátcích svého působení. A uvádí, že důvodem je nesprávné „zacházení“ s příspěvkem na péči, který slouží k náhradě mzdy (platu) při celodenní péči, nebo k nákupu třeba terénních služeb. Podle oslovených žen by se měly ještě více podporovat terénní služby, aby pokrývaly celé území České republiky (ne jen města, ale i vesnice), což by ulehčilo přeplněným pobytovým službám.

Na kapacity v pobytových sociálních službách pro seniory reagovala i I_{SSS2}: poukázala na to, že kapacita těchto služeb je dostačující, ale to díky existenci soukromých zařízení. Na ty však většině seniorů nestačí výše jejich příjmu. Pokud tedy senioři nemají naspořenou vyšší sumu nebo jim nemohou finančně pomoci jejich rodiny, musí se

spokojit s veřejnými službami, kde bývá dlouhá čekací lhůta. Se zajímavým poznatkem v oblasti sociálních služeb přišla Isss1, která vidí budoucnost v „síťování sociálních služeb“, které v současnosti probíhá. Jedná se o to, že krajské úřady mají za úkol ve spolupráci s obecními úřady zmapovat registrované sociální služby na svém území a podat zprávu na Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky. Obsahem zprávy by měly být informace o tom, zda je v daném kraji dostatek všech sociálních služeb, a zda mají dostatečnou kapacitu služeb. Poté se může na tuto zprávu zareagovat třeba tím, že se podnítl vznik některého zařízení (nebo služby), kterého je na konkrétním území nedostatek.

Dalším bodem, kterému jsem se v rozhovorech věnovala, jsou úhrady za pobyt. Stanovení jejich výše má plně v kompetenci vedení SSS. Nově vytvořený ceník úhrad se dává na vědomí zřizovateli, který ho akceptuje, nedochází tedy k žádnému schvalování. Isss1 uvedla, že samotné stanovení výše úhrady vychází ze současných nákladů za službu. Například, pokud zjistí, že potraviny zdražily, navýší cenu za stravovací jednotku. Sama ale přiznala, že při změně výše úhrady si nejdříve udělá analýzu, aby zjistila, kolik uživatelů již nyní nemá dostatečný příjem, aby pokryli celkovou úhradu. Také zanalyzuje, kolik uživatelů by kvůli zdražení spadlo do pomyslné kolonky těch, kteří nemají dostatečnou výši důchodu: *„Samozřejmě se mi nevyplatí nebo je hloupost, abych zvyšovala úhradu na nějaké vysoké částky, které mi pak stejně nikdo nezaplatí. Takže i to hraje roli, tedy ta výše příjmů uživatelů.“* Závěr tedy je, že tato služba nesmí být zisková, ale zase by neměla být příliš ztrátová, proto se žádá o dotace, které by náklady zařízení měly dofinancovat.

S výší úhrady za pobyt v SSS souvisí i tzv. „doplatky“ (rozdíl mezi stanovenou úhradou a skutečně zaplacenou úhradou), které nejsou vedeny jako nedoplatky zařízení, protože jsou nevyhmatelné. Uživatel má zkrátka právo na kapesné ve výši 15% a odmítnut z důvodu nízkého příjmu být ze zákona nemůže. Zjišťovala jsem, zda se počet těchto uživatelů s „doplatky“ mění, na což mi Isss1 i Isss2 odpověděly, že se navyšuje. V současnosti odhadují, že se jedná přibližně o větší třetinu uživatelů, kteří nějaký ten „doplatek“ mají. Přibližně polovina z nich má však řekněme zanedbatelnou výši (přibližně od 10 Kč do 200 Kč) a druhá polovina uživatelů má vyšší „doplatky“ (od 250 Kč až do více jak 3 tis. Kč). Protože se ale nevedou žádné oficiální statistiky těchto „doplatků“, jsou tato čísla pouze přibližná, stejně jako počet uživatelů s „doplatky“ je

pouhým odhadem. Isss2 tvrdí: „*Ono je to hodně také závislé na tom, zda jsou vdovci nebo vdovy nebo zda jsou rozvedení. A těch rozvedených přibývá a ti nemají zvýšený ten důchod o pozůstalostní. A aby ten důchod po stržení 15% kapesného pokryl tu úhradu, by měl být alespoň 11 tis. A na to dnes dosáhne málokdo.*“ Navíc tato informantka dodává, že kromě rodinného stavu seniorů záleží také na odpracovaných letech, což se dle jejího názoru v poslední době a do blízké budoucnosti stává velkým problémem, jelikož přibývá dlouhodobě nezaměstnaných. Této problematice jsem se však již věnovala výše.

Zajímalo mě tedy, zda a jakým způsobem v daném zařízení řeší případ, pokud zjistí, že uživatel nemá dostatečný příjem, aby pokryl výši úhrady. Samozřejmě vědí, že ze zákona je tento „doplatek“ nevymahatelný, může se však požádat třetí osoba, která by rozdíl doplatila (nebo alespoň jeho část). SSS tedy úzce spolupracuje s rodinami uživatelů a žádá je, zda by byly ochotny alespoň část doplácet. Na dotaz, jak se jim tato praxe osvědčuje, odpovídají, že se jim až překvapivě daří tato spolupráce s rodinami uživatelů, sami však přiznávají, že záleží na výši „doplatku“. Isss1 uvádí: „*Záleží také na výši toho doplatku. Věřím, že pokud zde někdo ubytuje maminku, které je přes 80 let, její děti už jsou také v důchodu a šetří každou korunu. A jejich děti, vnoučata uživatele, jsou zase mladí a zakládají rodiny a v tomhle věku je nejvíc nákladů, takže si nemůžou dovolit dávat dalších třeba 1500 Kč pryč. Ale snažíme se s těmi rodinami uzavřít alespoň nějakou dohodu, že nám třeba budou doplácet alespoň 500 Kč. Pokud to není možné, informujeme zřizovatele, kde mu dokládáme to, že s rodinami jednáme.*“ Isss1 i Isss2 se ale shodují, že to, že rodina nyní doplácí alespoň část „doplatku“, neznamená, že při zdražení služby (byť jen o pár korun) tyto rodiny nepřestanou spolupracovat a nadále nebudou chtít platit nic.

Poslední otázkou, kterou jsem se v rozhovorech zaobírala, je finanční příprava mladých lidí v produktivním věku na stáří. Všechny informantky potvrdily, že je důležité, aby si mladí odkládali část svého příjmu na důchod. Stejně tak se shodly, že už většina mladých tuto nutnost pochopila a spoří si. Na otázku, kolik by si mladí měli odkládat, mi nikdo z oslovených neodpověděl přesnou sumou, ale IMĚÚ2 uvedla, že je důležitý návyk odkládat si určitou částku měsíčně. IMĚÚ1 a Isss1 si myslí, že je tato problematika závažná, protože si dobře uvědomují nutnost nespoléhat jen na státní důchod, ale zároveň si uvědomují, že v době, kdy absolvent nastupuje do práce, má spoustu jiných

důležitých výdajů (bydlení, strava, rodina,...); spoření na důchod neberou jako prioritu. IMĚÚ1 se domnívá, že si lidé odkládají malou částku, kterou navyšují až pár let před důchodem. Dále IMĚÚ1 uvádí: „*A také by lidé měli myslet na to, jako je to třeba v Americe, že je třeba si nakoupit třeba akcie nebo dluhopisy, které je potom na stáří zajistí. Hlavní je mít více zdrojů a nebýt odkázán na důchod od státu.*“ Poslední, ne však méně důležitý, poznatek k této problematice uvedla Isss2, tedy nedostatek důvěry mladých ke státem podporovaným programům. Tento bod jsem již uvedla výše v této kapitole, jen doplním myšlenku o doporučení Isss2, tedy odkládat si finance na jiné programy nebo účty než na ty, které podporuje stát.

Shrnutí DVO2:

Cílem této dílčí výzkumné otázky bylo zjistit, jaké by mohly být případné změny vedoucí ke stabilizaci situace seniorů. K naplnění tohoto cíle mi pomohly otázky, které jsem pokládala informantkám, jež považuji za profesionálky ve svém oboru. V rámci této dílčí výzkumné otázky jsem nashromáždila spoustu zajímavých myšlenek, některé se týkaly přímo důchodů a úhrad za pobyt v sociálních službách pro seniory, některé byly z trochu jiné oblasti, nicméně s rozebíranou problematikou úzce souvisí, proto je považuji za stejně přínosné.

Myslím si, že za zásadní zjištění mohu považovat to, že všechny informantky se shodly na změně celého systému důchodového (sociálního) pojištění. Samy ale dodávaly, že neumí jasně říct, jak by tento systém měl vypadat. Proto navrhly alespoň některé změny, které odráží body, se kterými jsou v současnosti na důchodovém pojištění (a s ním úzce spjatých dalších oblastech) nespokojeny a které by mohly být základními kameny pro systém nový.

Myslím si, že odpovědi byly hodně různorodé, i když se také často doplňovaly či shodovaly. Dále se domnívám, že informantky byly (stejně jako všichni lidé) ovlivněny osobními zkušenostmi, neboť i ony si uvědomují, že jednou budou v důchodovém věku a tato problematika se jich bude týkat přímo.

Tento dílčí výzkumný cíl bych shrnula tak, že není snadné získat jednoznačné odpovědi na moje otázky, respektive na tuto výzkumnou otázku. Ale myslím si, že oslovené informantky mi poskytly dostatek návrhů na změnu systému, které stojí minimálně za zamyšlení, popřípadě za zkoušku, zda by se tím situace seniorů alespoň částečně zlepšila.

Závěr

Hlavní výzkumná otázka: **Jak se měnila výše starobních důchodů v Sociálních službách Semily v období od roku 1998 do roku 2014 v porovnání s vývojem růstu úhrad za pobyt v Sociálních službách Semily a jaké by mohly být případné změny vedoucí ke stabilizaci situace seniorů?**

Cílem hlavní výzkumné otázky bylo zmapovat vývoj růstu starobních důchodů v Sociálních službách Semily za období od roku 1998 do roku 2014, porovnat ho s vývojem růstu úhrad za pobyt v Sociálních službách Semily za stejné období a navrhnout případné změny ke stabilizaci situace seniorů.

Na základě provedeného výzkumného šetření byla v rámci DVO1 potvrzena hypotéza, že úhrady za pobyt v Sociálních službách Semily rostou rychleji než příjmy uživatelů. Bylo také dokázáno, že rostou rychleji zejména v posledních 7 letech (2007-2014). Vzhledem k budoucím prognózám týkajících se snižování státních důchodů se předpokládá, že brzy dojde ke střetu těchto dvou kritérií a tím pádem bude razantně přibývat uživatelů, kteří nebudou mít dostatek financí na plnou výši úhrady. Řešení této situace jsem se snažila nalézt v druhé části výzkumu, v rámci DVO2.

Při rozhovorech se zkušenými informantkami jsem došla k následujícím závěrům. Je nutné změnit celkový systém důchodového pojištění, stejně tak ostatní zákony vztahující se k problematice důchodů. Dlouhodobá udržitelnost současně nastaveného systému je dle informantek nereálná z důvodu demografických změn a přibývajícímú počtu dlouhodobě nezaměstnaných. Všechny oslovené ženy se shodly na tom, že finanční příprava na stáří, tedy utváření si jisté finanční rezervy, je dnes neoddiskutovatelnou nutností každého člověka v produktivním věku.

Informantky navrhovaly tyto změny:

- Snaha udržet seniory v pracovním procesu co nejdéle
- Motivovat osoby v produktivním věku k utváření finanční rezervy na stáří
- Podporovat zaměstnavatele, aby mohli poskytnout výhodné podmínky pro své zaměstnance na spořicíh produktech
- Nastavit pevnou hranici věku odchodu do důchodu
- Nastavení takové výše minimální mzdy, která by více motivovala dlouhodobě nezaměstnané k nalezení stálého pracovního poměru

- Stát jako dědic by měl hradit ze získaného majetku po zesnulém alespoň část „doplatků“ úhrady v zařízení sociálních služeb
- Příspěvek na péči by měl být striktně vázán na zakoupené služby
- Větší podpora a rozvoj terénních sociálních služeb
- Navýšit základní procentní výměru důchodů

Tímto výčtem možných změn a potvrzením hypotézy DVO1 **byl splněn hlavní cíl práce.**

Domnívám se, že výčet navrhovaných změn není malý, dovolím si tvrdit, že je celkem obsáhlý. Jistě však není dokonalý a určitě by se dalo ve výčtu pokračovat. Nicméně se shoduji s téměř všemi navrhovanými změnami. Výjimku tvoří bod o hrazení „doplatků“ státem jakožto dědicem. Myslím si, že tato změna by nepomohla zlepšení situace současných ani budoucích seniorů, jedná se jen o snadné získání peněz pro zařízení sociálních služeb. Tím nechci tvrdit, že by je taková zařízení nepotřebovala, ale dívám se na věc optikou seniorů.

Protože jsem již několikrát zmínila, že tato problematika není vůbec snadná a odpovědi na mé otázky také jistě nebyly jednoduché, velice si vážím každé jednotlivé odpovědi a zejména pak navržených změn. Podle mého názoru by bylo zajímavé a snad i přínosné, kdyby tento či podobný výzkum pokračoval, aby na takové otázky odpovídali i ostatní odborníci z České republiky s letitými zkušenostmi. Po nashromáždění většího množství návrhů by se mohly vyhodnotit změny, které by byly největším přínosem. Možná by se podařilo zjistit, kdy dojde k již zmiňovanému střetu křivky příjmů uživatelů a úhrad za pobyt v zařízení sociálních služeb pro seniory, což by bylo jistě zajímavé téma pro zpracování jiné závěrečné práce.

Myslím si, že využití kvantitativní i kvalitativní výzkumné strategie bylo správné, neboť mi tento krok umožnil nejen sledování vývoje důchodů a úhrad za pobyt, ale také jsem dané výsledky mohla do hloubky rozebrat pomocí kvalitativně provedených rozhovorů. Tyto dvě strategie na sebe navázaly a doplňovaly se navzájem po celou dobu výzkumného šetření.

V úvodu své diplomové práce jsem uváděla, že by výsledky výzkumného šetření mohly být přínosem i pro ostatní instituce, které se seniory pracují, respektive se již přímo dotýká problematika důchodů. Dovolím si v závěru toto tvrzení trochu rozšířit. Byla bych velice ráda, kdyby se s výsledky této práce včetně celého výzkumu (nejlépe pak

společně s dalšími výzkumy provedenými na toto téma, jak jsem v závěru navrhovala) seznámili zejména naši zákonodárci. Myslím si totiž, že změny, které se v důchodovém systému budou muset provést, by měly vycházet zespoda. Tedy aby své návrhy na změnu vyjádřili zřizovatelé a vedoucí podobných zařízení, zastupitelé z obcí a nakonec i sociální pracovníci, kteří jsou denně v kontaktu se samotnými uživateli (seniory). Pak bych se domnívala, že tato práce byla skutečným přínosem a pomohla tak vytvořit systém nový, po kterém volají nejen informantky tohoto výzkumu, já, ale podle mého názoru i mnozí občané, kteří se o svoji budoucnost a budoucnost svých dětí jistě zajímají.

Seznam literatury

ČESKO. Úplné znění vyhlášky č. 284/1995 Sb., kterou se provádí zákon o důchodovém pojištění. In *ÚZ*. 2016. ISBN 978-80-7488-152-7.

ČESKO. Úplné znění vyhlášky č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách. In *ÚZ*. 2016. ISBN 978-80-7488-155-8.

ČESKO. Úplné znění zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů. In *ÚZ*. 2016. ISBN 978-80-7488-152-7.

ČESKO. Úplné znění zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. In *ÚZ*. 2016. ISBN 978-80-7488-155-8.

ČEVELA, Rostislav; KALVACH, Zdeněk; ČELEDOVÁ, Libuše. *Sociální gerontologie*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3901-4.

JANDA, Josef. *Zajištění na stáří: Jak se co nejlépe připravit na podzim života*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4400-1.

KREBS, Vojtěch a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, 2007. ISBN 978-80-7357-276-1.

LOUŽEK, Marek. *Důchodová reforma*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2612-3.

MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0041-3.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4.

MITLÖHNER, Miroslav, Zuzana TRUHLÁŘOVÁ, Ivana FIALKOVÁ a Radka TÁSLAROVÁ. Náhradní mateřství očima veřejnosti. In: 22. celostátní kongres k sexuální výchově v České republice: Pardubice 2014. Pardubice: SPRSV, 2014, s. 49-54. ISBN 978-80-905696-1-4.

POTŮČEK, Martin. *Sociální politika*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995. ISBN 80-85850-01-X.

PRUDKÁ, Šárka. *Sociální služby pro seniory v kontextu sociální politiky*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015.

PUNCH, Keith F. *Základy kvantitativního šetření*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-381-9.

ŘEŽÁBEK, Karel. *Asistovaná reprodukce: průvodce ošetřujícího lékaře*. Praha: Maxdorf, 2008. ISBN 978-80-7345-154-7.

SAK, Petr; KOLESÁROVÁ, Karolína. *Sociologie stáří a seniorů*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3850-5.

ŠVAŘÍČEK, Roman; ŠEĐOVÁ, Klára a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

TOMEŠ, Igor. *Sociální politika: teorie a mezinárodní zkušenost*. 2. vyd. Praha: Socioklub, 2001. ISBN 80-86484-00-9.

TOMEŠ, Igor a kol. *Sociální právo České republiky*. 1. vyd. Praha: Linde Praha a.s., 2014. ISBN 978-80-7201-938-0.

VEČEŘA, Miloš. *Sociální stát: východiska a přístupy*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. ISBN 80-85850-16-8.

VOSTATEK, Jaroslav. *Financování a nákladovost sociálních služeb: pobytové a terénní služby sociální péče*. 1. vyd. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb, 2013. ISBN 978-80-904668-7-6.

ŽIŽKOVÁ, Jana. *Úvod do studia sociální politiky*. 1. vyd. Praha: VŠE, 1995. ISBN 80-7079-450-X.

Internetové zdroje:

Benefits for older people. *Citizens advice* [online]. 2015 [cit. 2016-02-11]. Dostupné z: <https://www.citizensadvice.org.uk/benefits/older-people/benefits-for-older-people/#h-state-pension-age>

ČESKO. Úplné znění vyhlášky č. 82/1993 Sb., o úhradách za pobyt v zařízeních sociální péče. *Beck-online Start* [online]. 2015 [cit. 2016-01-25]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzhezv6obsfuytk>

ČESKO. Úplné znění zákona č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření. *Kurzycz* [online]. 2013 [cit. 2016-01-17]. Dostupné z: <http://zakony.kurzy.cz/427-2011-zakon-o-doplnekovem-penzijnim-sporeni/platne-130101/>

Funding care. *NHS Choices: Your health, your choices* [online]. 2015 [cit. 2016-02-06]. Dostupné z: <http://www.nhs.uk/Conditions/social-care-and-support-guide/Pages/funding-care.aspx>

Historie Sociálních služeb Semily. *Sociální služby Semily* [online]. 2014 [cit. 2016-02-26]. Dostupné z: <http://www.ddsemily.cz/index.php/historie>

II. penzijní pilíř skončí v lednu 2016, rozhodla vláda. *Duchod.cz* [online]. 2015 [cit. 2016-02-04]. Dostupné z: <http://www.duchod.cz/ii-penzijni-pilir-skonci-v-lednu-2016-rozhodla-vlada/>

Sociální pojištění. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2016 [cit. 2016-02-01]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/1349>

Starobní důchody. *Česká správa sociálního zabezpečení* [online]. 2016 [cit. 2016-02-04]. Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/davky/starobni-duchody.htm>

Vývoj starobního důchodu v 1994 - 2014. *Finance.cz* [online]. 2014 [cit. 2016-02-20]. Dostupné z: <http://www.finance.cz/duchody-a-davky/duchody-v-cislech/vyvoj-starobnich-duchodu/>

Zajištění na důchod. *Penize.cz* [online]. 2016 [cit. 2016-02-26]. Dostupné z: <http://www.penize.cz/zajisteni-na-duchod>

Zdravotnická ročenka České republiky: demografie. *Ezdrav.cz* [online]. 2016 [cit. 2016-02-23]. Dostupné z: <http://www.ezdrav.cz/zdravotnicka-rocenka-ceske-republiky-demografie/>

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Relace průměrného starobního důchodu k průměrné čisté mzdě

Tabulka č. 2: Vývoj výdajů na sociální služby v letech 1995-2011 (v mil. Kč)

Tabulka č. 3: Vývoj výše úhrad (v Kč) v Sociálních službách Semily

Tabulka č. 4: Vývoj růstu nákladů na jedno lůžko v Sociálních službách Semily

Tabulka č. 5: Transformační tabulka

Tabulka č. 6: Kódování informantů – zaměstnanci Sociálních služeb Semily

Tabulka č. 7: Kódování informantů – zaměstnanci Městského úřadu Semily

Tabulka č. 8: Dílčí výzkumná otázka č. 1

Seznam grafů a obrázků

Obrázek č. 1: Věkové složení obyvatelstva

Graf č. 1: Vývoj růstu důchodů a úhrad za pobyt

Seznam příloh

Příloha A: Přepis rozhovoru s IMĚÚ1

Příloha B: Ceník pobytových služeb

Příloha A

Přepis rozhovoru s IMĚÚ1:

Rozhovor proběhl 25. 2. 2016 v 8:30 hodin v kanceláři informantky

Výzkumník (V): Poprosím Vás, abyste mi řekla, jakou pozici vykonáváte a jak dlouho.

IMĚÚ1: Já pracuju v sociální oblasti celkem 15 let, z toho 4 roky vykonávám funkci vedoucího sociálního úseku.

V: A před tím jste pracovala na jaké pozici?

IMĚÚ1: Předtím jsem vykonávala dávky, potom příspěvek na péči a nakonec jsem dělala na sociální práci.

V: Děkuji a teď se zeptám, jaké vidíte silné a slabé stránky na současném systému důchodového (či sociálního) pojištění?

IMĚÚ1: No, nevím přesně, jak tuto otázku pojmout, ale když si vezmu ty nejsilnější a nejslabší stránky, tak ten systém je nastavený tak, že lidé v produktivním věku podporují seniory. Samozřejmě nyní nastává nepoměr lidí v produktivním věku k seniorům. To znamená stále je méně těch, co pracují, a zvětšuje se skupina těch, co už nepracují, a proto to je dlouhodobě asi neudržitelné. A skutečně by asi bylo dobře, aby ti, co už pracují, pracovali pro sebe. Aby je to více motivovalo a aby ty důchody netáhl jen sám stát. V dobrovolném připojištění si ti lidé ty důchody doplácí, ale jenom někteří a to ještě většinou nejsou vysoké částky. Podle mého názoru ještě stále nenastala doba, kdy by si mladí lidé platili nějaké vyšší částky. Možná až když se blíží ten důchod, tak si to lidi zvyšují. Ale určitě to ještě není na takové úrovni, aby si nahradili ten důchod od státu. A ty problémy podle mě vznikly hlavně tím, že do teď to celé táhl stát sám a vlastně i před tím. Ono se to mělo asi nastavit hned po revoluci, aby si lidi spořili. A také mě napadá, že by měli být více podporováni zaměstnavatelé, aby podporovali své zaměstnance, tak jako je to v západních státech. A také by lidé měli myslet na to, jako je to třeba v Americe, že je třeba si nakoupit třeba akcie nebo dluhopisy, které je potom na stáří zajistí. Hlavní je mít více zdrojů a nebýt odkázán na důchod od státu. Myslím si, že dnešní generace je si toho vědoma, takže asi největší problém je generace lidí ve středním a pozdnějším věku, protože my už jsme nestihli si něco odkládat, nám tam uteklo těch 20 let, ale zároveň u nás se už razantně projeví nepoměr mezi reálnou

mzdou a tím důchodem a myslím si, že nás to postihne hodně. Ani ne tak současné důchodce, ani to tak nepostihne t mladé, ale nás hodně.

V: Určitě, s tím se s Vámi shodnu, máte pravdu, že tuto generaci to postihne dost. Ještě se k tomuto zeptám, myslíte si, že Vás a Vaši generaci ovlivnilo to, že se narodili do minulého režimu?

IMĚŮ1: Já si myslím, že hlavně ta legislativa byla za minulého režimu úplně jiná a i po revoluci tomu neodpovídala. V té době, to asi ani nikomu nedocházelo, že bychom si měli něco spořit. A asi ani nemohlo. Po té revoluci si všichni mysleli, že mají jen práva, ale zapomínalo se na ty povinnosti. Třeba příklad lidí, co začali po revoluci podnikat. Neudělali si úspory a teď mají minimální důchody. Ale myslím si, že tyto změn jsou zcela normální vývoj demokracie, ono to k tomu prostě dozrává. Ale my jsme bohužel ta generace, která to odnese. Ti, kteří pracovali většinu svého života za totality, tak ty důchody měli ještě docela dobré, ale myslím si, že ti, kteří už spadají do té kategorie, kde se protahují ty odchody do důchodu, jako je právě ta generace od 70. let, budou nejvíce bití. Ten věk do důchodu by měl být určitě zastropovaný, protože to nejde do nekonečna prodlužovat. Měla by se stanovit ta hranice třeba 65 let a pak umožnit a podporovat, aby si mohli třeba nějakým částečným úvazkem přivydělat. V těch částečných úvazcích vidím budoucnost, protože tam se může realizovat jak mladý člověk, tak i ten starý. Akorát nevím, jak moc by se tato myšlenka vyplatila. Nejsm ekonom, to si musí spočítat někdo jiný.

V: Dobře moc děkuji za skvělé postřehy. Myslím, že jsme vlastně odpověděli i na otázku, která se týká trendů, a vlastně jsme nakously i otázku ohledně změn v sociální oblasti. Zeptám se tedy ještě na oblast sociálních služeb. Co tam, mělo by dojít k nějakým změnám? A k jakým?

IMĚŮ1: Já si myslím, že by se mělo pokračovat v trendu, který už nastal, teď v podpoře a rozšiřování terénních služeb, to znamená snižování počtu pobytových služeb. Respektive ponechat současný počet, vzhledem ke stoupajícímu počtu seniorů, ale aby se více podporovala terénní služba. A já osobně bych změnila systém příspěvků na péči. Skutečně bych to vázala na služby, mělo by to být skutečně prokazatelné, že danou službu využívá a využívá na to právě tento příspěvek. Buď tedy budu pečovat o seniora celodenně a mám příspěvek místo platu, pak mi to náleží, nebo si kupuju služby. Ale ten současný systém podle mě není správný. Ta původní myšlenka byla jiná, mělo to

být vázané na službu. Pak by se také ty terénní služby jinak rozvíjely. Vezměte si, že už je to téměř 10 let od zákona a ty terénní služby mohly být úplně jinde.

V: Aha, děkuji a nyní se přesuňme na otázku ohledně přípravy mladých lidí v produktivním věku na stáří. Měli by si tedy mladí spořit na důchod? Nebo jak konkrétně by se po ekonomické stránce měli připravovat?

IMĚŮ1: Já si myslím, že určitě je třeba si odkládat. Ale nemyslím si, že bychom na tom byli tak dobře, abychom si mohli odkládat já i manžel na důchod nějakou vyšší částku. Zvlášť když máme rodinu. Ale nějakou část příjmu by si lidé měli odkládat. Asi jde spíš o ten návyk, že si něco musím odkládat a pak postupně, jak nám to finanční možnosti dovolí, můžeme případně navyšovat. Ale myslím si, že mladí už jsou s tímto smíření, že je to potřeba.

V: Děkuji a nyní poslední otázka. Hraje Vaše profese nějakou roli v procesu nastavování výše úhrad za pobyt v SSS? Popřípadě jakou?

IMĚŮ1: Z pozice své profese neovlivním nastavování procesu výše úhrad. O tom si rozhoduje vedení zařízení, samozřejmě asi po konzultaci se zřizovatelem. Nevím přesně, jak tento proces probíhá. Ale výše těch úhrad se stanovuje tak, aby zařízení nebylo ztrátové, ale také zároveň by se asi při tomto procesu mělo přihlídnout k tomu, aby byla služba konkurenceschopná. Aby si třeba ten uživatel mohl vybírat. Takže to musí být úměrné a asi i s ohledem na vývoj příjmů v daném regionu. Takže sociální služba by neměla být výdělečná, ale měla by spíš odrážet potřeby obyvatel. Tím pádem si myslím, že se to nenastavuje v těch maximálních možných částkách daných zákonem, ale dělá se nějaký kompromis.

Sociální služby Semily, Barcházková 523, 513 01 Semily
IČ: 00854830, Telefon: 481 621 811, www.dssemily.cz

CENÍK ÚHRAD pobytových služeb
(domov pro seniory, domov se zvláštním režimem)

PLATNÝ OD 1.2.2015

Úhrada za ubytování - POKOJ:

JEDNOLŮŽKOVÝ + WC + BALKON	180,- Kč/ den
JEDNOLŮŽKOVÝ SE SDÍLENÝM WC + BALKON.....	175,- Kč/ den
JEDNOLŮŽKOVÝ SE SDÍLENÝM WC BEZ BALKONU.....	170,- Kč/den
DVOULŮŽKOVÝ S BALKONEM.....	160,- Kč/den
DVOULŮŽKOVÝ BEZ BALKONU	155,- Kč/ den

Úhrada za stravu:

Stravovací jednotka – racionální	137,-Kč / den
Stravovací jednotka - diabetická	143,- Kč/ den

Měsíční úhrada je součtem odpovídající výše úhrady za ubytování a odpovídající výše úhrady za stravu.

Výše měsíční úhrady se vypočítává *za skutečný počet dní v kalendářním měsíci.*
(příklad: úhrada za 1 lůžkový pokoj bez balkonu s dia stravou za 30 dní = Kč (170,- + 143,-)
x 30 = Kč 313,- x 30 = **9.390,- Kč**)

K výše uvedeným úhradám za poskytnutí ubytování a stravy náleží Domovu úhrada za péči.

Výše této úhrady odpovídá výši přiznaného příspěvku na péči ve smyslu § 73 bodu 4) výše citovaného zákona, tj.:

v I. stupni závislosti	Kč 800,-
ve II. stupni závislosti	Kč 4.000,-
ve III. stupni závislosti	Kč 8.000,-
ve IV. stupni závislosti	Kč 12.000,-